

*OPAS YHDENVERTAISUUDEN
EDISTÄMISEEN
PERUSOPETUKSESSA
erityisesti silmällä pitäen katsomusaineiden opetusta*

ATIK ALI – SIRPA OKULOV – SUAAD ONNISELKÄ
USKOT-FOORUMI RY

© Uskontojen yhteistyö Suomessa – USKOT-foorumi ry
Helsinki 2020

ISBN 978-952-94-4038-2
ISBN 978-952-94-4039-9

Taitto: Miina Noroila

Sisällys

<i>Lukijalle</i>	3	tuksen katsomuskasvatuksen järjestämisestä sekä uskonnollisista tilaisuuksista esi- ja perus- opetuksessa	
<i>Johdanto</i>	4	4.7. Opetushallituksen ohje uskonnon ja elämän katsomustiedon opetuksen järjestämisestä sekä uskonnollisista tilaisuuksista lukiassa	
1. PERUS- JA IHMISOIKEUDET	6		
1.1. Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus			
1.2. Kansalaisyhteiskuntaa ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus			
1.3. Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopi- mus			
1.4. Lapsen oikeuksien yleissopimus			
1.5. Yleissopimus syrjinnän vastustamiseksi ope- tuksen alalla			
1.6. Julistus kaikkinaisen uskontoon ja elämäntähtä- mukseen perustuvan suvaitsemattomuuden ja syrjinnän poistamisesta			
1.7. Euroopan ihmisoikeussopimus			
1.8. Euroopan unionin perusoikeuskirja			
1.9. Suomen perustuslaki			
2. USKONNONVAPAUSLAKI	10	5. LUKIOKOULUTUS	17
3. YHDENVERTAISUUSLAKI	11	6. YHDENVERTAISUUS USKONNON- OPETUKSESSA VÄHEMMISTÖN NÄKÖKULMASTA PERUSOPETUK- SESSA	19
3.1. Koulutuksen järjestäjän velvollisuudesta edistää yhdenvertaisuutta		7. OIKEUSSUOJAKEINOT	21
3.2. Syrjinnän kieltäminen		7.1. Kansalliset (kotimaiset) oikeussuojakeinot	
3.3. Erilaisen kohtelun oikeuttamisperusteet		7.1.1. Aluehallintovirasto	
4. YHDENVERTAISUUS JA OPETUS- JÄRJESTELYT	12	7.1.1.1. Kantelu	
4.1. Perusopetuslain säännöksistä		7.1.1.2. Oikaisu	
4.2. Inklusioperiaate		7.1.2. Yhdenvertaisuuslain mukaiset oikeussuojakeinot	
4.3. Euroopan unionin neuvoston suositusten arvojen, osallistavan koulutuksen ja ope- tuksen eurooppalaisen ulottuvuuden edistä- misestä		7.1.2.1. Yhdenvertaisuusvaltuutettu	
4.4. Opetushallituksen perusopetuksen opetus- suunnitelman perusteet 2014		7.1.2.2. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta	
4.5. Opetussuunnitelman perusteiden toteutumisen koulujen kehittämiskokeiluissa		7.1.2.3. Hyvityksen vaatiminen kanneteitse	
4.6. Opetushallituksen ohje perusopetuksen us- konnon ja elämäntähtämiseen sekä esi- ja perus- opetuksen katsomuskasvatuksen järjestämisestä sekä uskonnollisista tilaisuuksista esi- ja perus- opetuksessa		7.1.3. Esitutkintalain mukainen tutkintapyyntö	
		7.1.4. Valtioneuvoston oikeuskansleri	
		7.1.5. Eduskunnan oikeusasiamies	
		7.1.6. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus	
		7.2. Kansainväliset valvontaelimet	
		7.2.1. Ihmisoikeuskomitea	
		7.2.2. TSS-komitea	
		7.2.3. Lapsen oikeuksien komitea	
		7.2.4. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin	
		8. SANASTOA	27
		9. LIITTEET	28
		Loppuviitteet	29

Lukijalle

Opas yhdenvertaisuuden edistämiseen perusopetuksessa sai alkunsa USKOT-foorumin marraskuussa 2017 järjestämän ”Uskonnot suomalaisessa yhteiskunnassa” -seminaarin seurauksena. Seminaari oli päätetty järjestää, koska USKOT-foorumin hallituksen ja uskonnonopetusjaoston tietoon oli tullut lukuisia tapauksia, joissa oppilaan oikeuksia perusopetuksessa oli loukattu.

Oman uskonnon opetuksen merkitys korostuu vähemmistönäkökulmasta. Samalla tavalla kuin elämäntietämisen opetus on tärkeää uskonnottomille, oman uskonnon opetus vahvistaa uskonnollisten vähemmistöjen inklusiota koulujärjestelmässä. Laadukas opetus seuraa opetussuunnitelman perusteita ja siten takaa oppijoille laajan akateemisen sivistyksen oppijan omasta traditiosta. Kriittinen opetus ei tarkoita toisen perinteen tai uskonnon loukkaamista, vaan näkökulmien laajentamista ja uusien kysymysten herättämistä oppijoissa.

Oppaan oikeuslähteitä ja oikeussuojakeinoja koskevat osuudet on kirjoittanut Atik Ali. Sirpa Okulov ja Suaad Onniselkä ovat kirjoittaneet oppaan muut osuudet.

Oppaan kirjoittajat esittävät kiitoksensa opetushallituksen opetusneuvos Satu Honkalalle ja opetusneuvos Kati Mikkolalle, opetus- ja kulttuuriministeriön hallitusneuvos Hanna Kiiskiselle sekä USKOT-foorumin uskonnonopetusjaoston jäsenille, joiden kaikkien tekemät arvokkaat huomautukset ja kommentit on otettu kiitollisuudella vastaan.

Helsingissä Kansainvälisenä lapsen oikeuksien päivänä 2020

Atik Ali

Sirpa Okulov

Suaad Onniselkä

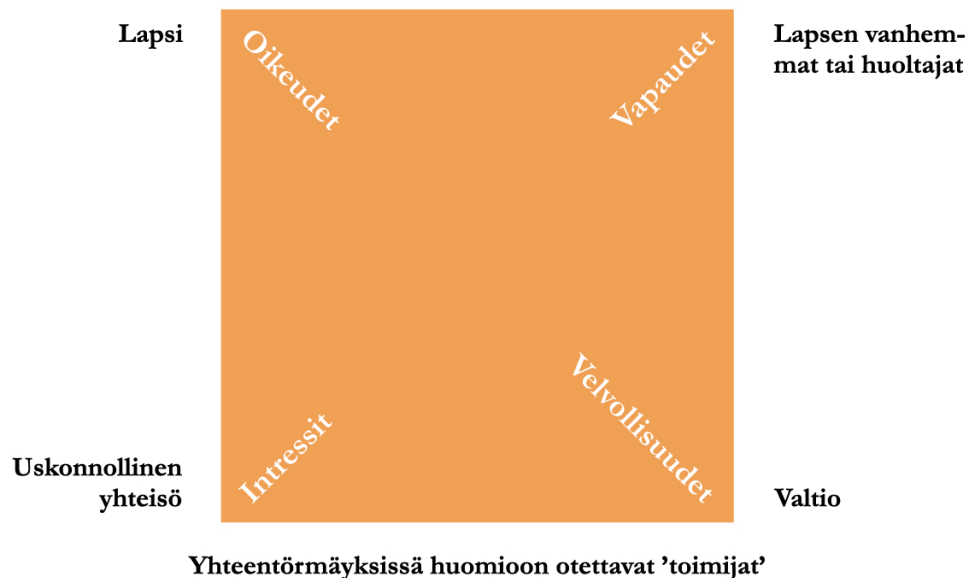
Johdanto

Lapsen oikeudesta saada oman uskonnon opetusta

Lapsi kasvaa oman perheensä ja yhteisönsä uskonnolliseen tai katsomukselliseen perinteeseen. Hänellä on oikeus saada sen mukaista kasvatusta ja uskonnonopetusta. Lapsen oikeuteen saada laaja yleissivistys kuuluu myös tutustuminen muihin uskontoihin ja katsomuksiin. Suomessa se tarkoittaa myös oikeutta koulun uskonnonopetukseen. Lapsen oikeutta ajatuksen-, omantunnon- ja uskonnonvapauteen on kunnioitettava. Vanhempien ja huoltajien tehtävä on tukea ja ohjata lasta hänen oikeutensa käyttämisessä.¹

Nauttiessaan syntymästään lähtien uskonnon- tai vakaumuksenvapaudestaan lapset ovat, varsinkin varhaislapsuudessaan, suurelta osin riippuvaisia vanhempiensa tai laillisten huoltajiensa antamasta ohjauksesta, jonka tulisi olla sopusoinnussa lapsen kehittyvien kykyjen kanssa.

Arvioitaessa lapsen vanhempien vapautta turvata lastensa uskonnollinen opetus tulee ottaa huomioon useita toimijoita, joiden oikeudet, vapaudet, velvollisuudet ja intressit tulee sovittaa yhteen mahdollisten yhteentörmäysten varalta. Asia on havainnollistettu seuraavassa kaaviossa.²

Lapsen oikeus osallistua oman uskonnon opetukseen tai elämäntietoon perustuu moniin säädöksiin ja kansainvälisiin sopimuksiin. Katsomusaineiden opetuksen perustaa voidaan lähteä tarkastelemaan perus- ja ihmisoikeuksien (1. luku), perusopetuslain ja -asetuksen (4. luku) sekä lukiolain (5. luku) näkökulmasta. Tämän lisäksi opetuksessa tulee ottaa huomioon uskonnonvapauslaki (2. luku) ja syrjintään liittyvä lainsäädäntö (3. luku). Asia on tärkeä, joskin siihen liittyy epätietoisuutta ja asenteellisuutta.

Lapsen vanhemmat ja huoltajat tekevät yleensä katsomusopetusta koskevan valinnan alaikäisen lapsen puolesta kouluun ilmoittautumisen yhteydessä. Etenkin maahanmuuttajataustaiset huoltajat eivät tunne suomalaista katsomusopetuskäytäntöä. Tässä tarvitaan ohjeistusta ja selkeyttä koulujen lomakkeisiin.

Koulujen oma uskonnonopetus ei ole uskonnollisiin yhteisöihin sitouttavaa. Tunnustukseton opetus on yleinen termi, mutta koulujen uskonnonopetuksen osalta pitäisi käyttää yhdyskuntiin sitouttamaton opetus -termiä. Opetus on akateemista. Ristiriitoja tulee silloin, kun muodollisesti epäpätevä tai traditiota tuntematon opettaa niin, etteivät uskontojen edustajat tunnista opetusta oman uskonnon opetuksiksi siten, että opetuksen pohja kumpuaisi omasta perinteestä.

Katsomusopetus on valtion sääntelemää ja käytännön tasolla kuntien tai yksityisten sopimuskoulujen kustantamaa. Tuntijako vahvistetaan valtioneuvoston asetuksella ja Opetushallitus laatii opetussuunnitelman perusteet. Kuntien omissa opetussuunnitelmissa voidaan tehdä jotakin painotuksia yleiseen opetussuunnitelmaan, mutta perusteiden mukaan pitää toimia. Kaikki erilliset kokeilut (esimerkiksi yhteisopetus katsomusaineissa) vaativat Opetushallituksen luvan, koska tällaista oppiainetta ei ole opetussuunnitelmassa.

Katsomusopetusta ei toteuteta aina säädösten edellyttämällä tavalla. Oppaan oikeussuojakeinoja koskevassa osuudessa (7. luku) on selostettu käytettävissä olevat

kansalliset ja kansainväliset oikeussuojakeinot silloin, kun asian ratkaiseminen sovinnollisesti rehtorin ja koulutoimen johdon kanssa ei ole johtanut toivottuun tulokseen.

Toledon periaatteet

Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö (ETYJ) on julkaissut "Uskonnon ja vakaumuksen opettamisen ohjaavat periaatteet julkisissa kouluissa" (nk. Toledon periaatteet).³

Toledon periaatteiden mukaan uskontojen ja vakaumusten tuntemus

- voi vahvistaa arvostusta siitä, kuinka tärkeää on kunnioittaa kaikkien oikeutta uskonnon- ja vakaumuksenvapautteen, vaalia demokraattista kansalaisuutta, edistää yhteiskunnan monimuotoisuuden ymmärrystä ja samalla lisätä sosiaalista yhteenkuuluvuutta;
- voi vähentää ristiriitoja, jotka perustuvat toisten vakaumusten ymmärtämättömyyteen, ja rohkaista heidän oikeuksiensa kunnioittamista;
- on olennainen osa laadukasta koulutusta. Sitä tarvitaan ymmärtämään suurta osaa historiasta, kirjallisuudesta ja taiteesta, ja se voi auttaa laajentamaan kulttuurista näkökulmaa ja syventämään käsitystä menneisyyden ja nykyisyyden monimutkaisuudesta.

Uskonnoista ja vakaumuksista opettaminen on tehokkainta, kun se yhdistetään pyrkimykseen herättää kunnioitusta muiden oikeuksille silloinkin, kun uskonnoista tai vakaumuksista on erimielisyyksiä. Oikeus uskonnon- tai vakaumuksenvapautteen on yleismaailmallinen oikeus, ja siihen liittyy velvollisuus suojella toisten oikeuksia, mukaan lukien kaikkien ihmisten ihmisarvon kunnioittaminen.

1. Perus- ja ihmisoikeudet

1.1 Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus
YK:n yleiskokous hyväksyi ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen 10.12.1948. Vaikka julistus ei muodollisesti ole oikeudellisesti sitova, voidaan sen katsoa olevan osa ns. kansainvälistä tapaoikeutta. Mainitulla perusteella julistuksen voidaan katsoa sitovan valtioita.

Ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen 18 artiklan mukaan jokaisella ihmisellä on ajatuksen, omantunnon ja uskonnon vapaus; tämä oikeus sisältää vapauden uskonnon tai vakaumuksen vaihtamiseen sekä uskonnon tai vakaumuksen julistamiseen yksin tai yhdessä toisten kanssa, sekä julkisesti että yksityisesti, opettamalla sekä harjoittamalla hartautta ja uskonnollisia menoja.

Julistuksen 26 artiklan mukaan jokaisella on oikeus saada opetusta. Opetuksen on pyrittävä ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioittamisen vahvistamiseen. Sen tulee edistää ymmärtämystä, suvaitsevaisuutta ja ystävyyttä kaikkien rotu- ja uskontoryhmien kesken. Vanhemmilla on ensisijainen oikeus valita heidän lapsilleen annettavan opetuksen laatu.

1.2 Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus

Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (KP-sopimus) ja sen valinnainen pöytäkirja tulivat Suomen osalta voimaan vuonna 1976.⁴

KP-sopimuksessa taataan kaikki sen sisältämät ihmisoikeudet kaikille henkilöille ilman rotuun, väriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittiseen tai muuhun mieliteeseen, kansalliseen tai yhteiskunnalliseen alkuperään, omaisuuteen, syntyperään tai muuhun seikkaan perustuvaa syrjintää.

KP-sopimuksen 18 artiklan mukaan jokaisella on oikeus ajatuksen, omantunnon ja uskonnon vapauteen. Tämä oikeus sisältää vapauden tunnustaa omavalintaista uskontoa

tai uskoa taikka omaksua se sekä vapauden joko yksinään tai yhdessä muiden kanssa julkisesti tai yksityisesti harjoittaa uskontoaan tai uskoaan jumalanpalveluksissa, uskonnollisissa menoissa, hartaudenharjoituksissa ja opetuksessa.

Ketään ei saa saattaa sellaiselle pakotukselle alttiiksi, joka rajoittaa hänen vapauttaan tunnustaa tai valita oman valintansa mukainen uskonto tai usko.

Henkilön vapaudelle tunnustaa uskontoaan tai uskoaan voidaan asettaa vain sellaisia rajoituksia, jotka on säädetty lailla ja jotka ovat välttämättömiä suojelemaan yleistä turvallisuutta, järjestystä, terveydenhoitoa tai moraalialia tahi muiden perusoikeuksia ja -vapauksia.

Yleissopimuksen sopimusvaltiot sitoutuvat kunnioittamaan vanhempain ja tarvittaessa laillisten holhoojain vapautta taata lastensa uskonnollinen ja moraalinen opetus omien vakaumustensa mukaan.

Sopimuksen 26 artiklan mukaan kaikki ihmiset ovat oikeudellisesti yhdenvertaisia ja oikeutettuja ilman minkäänlaisia syrjintää yhtäläiseen lain suojaan. Tässä suhteessa lain tulee kieltää kaikki syrjintä ja taata kaikille henkilöille yhtäläinen ja tehokas suojele rotuun, ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittiseen tai muuhun mieliteeseen, kansalliseen tai yhteiskunnalliseen alkuperään, omaisuuteen, syntyperään tai muuhun asemaan perustuvaa syrjintää vastaan.

Sopimuksen 27 artiklan mukaan niissä valtioissa, joissa on kansallisia, uskonnollisia tai kielellisiä vähemmistöjä, tällaisiin vähemmistöihin kuuluvilta henkilöiltä ei saa kieltää oikeutta yhdessä muiden ryhmänsä jäsenten kanssa nauttia omasta kulttuuristaan, tunnustaa ja harjoittaa omaa uskontoaan tai käyttää omaa kieltään.

1.3 Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oi-

keuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus

Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (TSS-sopimus) tuli kansainvälisesti voimaan vuonna 1966. Suomen osalta yleissopimus tuli voimaan vuonna 1976.⁵

TSS-sopimuksessa taataan kaikki sen sisältämät ihmisoi-
keudet kaikille henkilöille ilman rotuun, väriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittiseen tai muuhun mieltäpiteeseen, kansalliseen tai yhteiskunnalliseen alkuperään, omaisuuteen, syntyperään tai muuhun seikkaan perustuvaa syrjintää.

TSS-sopimuksen 13 artiklan mukaan sopimusvaltiot tunnustavat jokaiselle oikeuden opetuksen saamiseen. Ne ovat yhtä mieltä siitä, että opetuksen on tehtävä mahdolliseksi jokaiselle suorittaa hyödyllinen panos vapaassa yhteiskunnassa, edistettävä ymmärtämystä, suvaitsevaisuutta ja ystävyyttä kaikkien kansakuntien ja kaikkien rodullisten, etnisten tai uskonnollisten ryhmien kesken sekä edistettävä Yhdistyneiden Kansakuntien toimintaa rauhan säilyttämiseksi.

Sopimusvaltiot tunnustavat, että tämän oikeuden täydellisen toteuttamisen kannalta alkeisopetuksen on oltava pakollista ja maksutta kaikkien saatavissa.

Sopimusvaltiot sitoutuvat kunnioittamaan vanhempain ja tarvittaessa laillisten holhoojain vapautta valita lapsilleen muitakin kuin julkisten viranomaisten perustamia kouluja, joiden opetussuunnitelmat ovat viranomaisten määräämää tai hyväksymää vähimmäistasoa, ja turvata lastensa uskonnollinen ja moraalinen kasvatus, joka on heidän omien vakaumustensa mukainen.

1.4 Lapsen oikeuksien yleissopimus

Lapsen oikeuksien yleissopimus hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa 20.11.1989 ja se tuli kansainvälisesti voimaan vuonna 1990. Yleissopimus tuli Suomen osalta voimaan elokuussa 1991.⁶

Yleissopimuksen 14 artiklan mukaan sopimusvaltiot kun-

nioittavat lapsen oikeutta ajatuksen-, omantunnon- ja uskonnonvapauteen.

Yleissopimuksen 28 artiklan mukaan sopimusvaltiot tunnustavat jokaisen lapsen oikeuden saada opetusta, ja toteuttaakseen tämän oikeuden asteittain ja yhtäläisesti kaikille ne erityisesti

- tekevät pakolliseksi perusasteen koulutuksen, jonka tulee olla maksutta kaikkien saatavilla;
- ryhtyvät toimenpiteisiin koulunkäynnin säännöllisyyden edistämiseksi ja koulunkäynnin keskeyttämisen vähentämiseksi.

Yleissopimuksen 29 artiklan mukaan sopimusvaltiot ovat yhtä mieltä siitä, että lapsen koulutuksen tulee pyrkiä lapsen valmistamiseen vastuulliseen elämään vapaassa yhteiskunnassa ymmärryksen, rauhan, suvaitsevaisuuden, sukupuolten välisen tasa-arvon ja kaikkien kansakuntien, etnisten, kansallisten ja uskonnollisten ryhmien sekä alkuperäiskansoihin kuuluvien henkilöiden välisen ystävyyden hengessä.

Yleissopimuksen 30 artiklan mukaan niissä maissa, joissa on etnisiä, uskonnollisia tai kielellisiä vähemmistöryhmiä tai alkuperäiskansoihin kuuluvia henkilöitä, tällaiseen vähemmistöryhmään tai alkuperäiskansaan kuuluvalta lapselta ei saa kieltää oikeutta nauttia yhdessä ryhmän muiden jäsenten kanssa omasta kulttuuristaan, tunnustaa ja harjoittaa omaa uskontoaan tai käyttää omaa kieltään.

1.5 Yleissopimus syrjinnän vastustamiseksi opetuksen alalla

Yleissopimus hyväksyttiin Unescon yleiskokouksessa vuonna 1960 ja se hyväksyttiin Suomessa vuonna 1972.⁷ Yleissopimuksen 5 artiklan mukaan yleissopimuksen sopimusvaltiot ovat sopineet siitä, että on tärkeää kunnioittaa vanhempain tai holhoojien vapautta ensinnäkin valita lapsilleen muitakin kuin julkisten viranomaisten ylläpitämiä laitoksia edellyttäen, että ne ovat asianomaisten viranomaisten hyväksyttävissä olevien vähimmäisopetusnormien mukaisia, ja toiseksi taata tavalla, joka on yhdenmukainen valtiossa sen lainsäädäntöä sovellettaessa

noudatettavien menettelytapojen kanssa, että lasten uskonnollinen ja moraalinen opetus on heidän omien vakaumustensa mukaista; ketään ihmistä tai mitään ihmisryhmää ei pidä pakottaa saamaan omien vakaumustensa vastaista uskonnollista opetusta.

1.6 Julistus kaikkinaisen uskontoon ja elämäntarkastukseen perustuvan suvaitsemattomuuden ja syrjinnän poistamisesta

Julistus kaikkinaisen uskontoon ja elämäntarkastukseen perustuvan suvaitsemattomuuden ja syrjinnän poistamisesta⁸ on hyväksytty YK:n yleiskokouksessa vuonna 1981. Julistus ei ole muodollisesti sitova. Uskonnonopetusta käsitellään julistuksen 5. artiklassa⁹:

Article 5

1. The parents or, as the case may be, the legal guardians of the child have the right to organize the life within the family in accordance with their religion or belief and bearing in mind the moral education in which they believe the child should be brought up.

2. Every child shall enjoy the right to have access to education in the matter of religion or belief in accordance with the wishes of his parents or, as the case may be, legal guardians, and shall not be compelled to receive teaching on religion or belief against the wishes of his parents or legal guardians, the best interests of the child being the guiding principle.

...

Jokaisella lapsella on oikeus saada koulutusta uskonnossa tai vakaumuksessa vanhempiensa tai laillisten huoltajiensa toiveiden mukaisesti, eikä häntä voida pakottaa ottamaan vastaan opetusta uskonnossa tai vakaumuksessa vastoin vanhempiensa tai laillisten huoltajiensa tahtoa lapsen edun ollessa ohjaavana periaatteena.

1.7 Euroopan ihmisoikeussopimus

Suomi liittyi Euroopan ihmisoikeussopimukseen vuonna 1989 ja yleissopimus tuli voimaan Suomen osalta 1990.¹⁰

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 2 artiklan mukaan keneltäkään ei saa kieltää oikeutta koulutukseen. Hoi-

taessaan kasvatuksen ja opetuksen alalla omaksumiaan tehtäviä valtion tulee kunnioittaa vanhempien oikeutta varmistaa lapsilleen heidän omien uskonnollisten ja aatteellisten vakaumustensa mukainen kasvatus ja opetus.

Yleissopimuksen 9 artiklan mukaan jokaisella on oikeus ajatuksen-, omantunnon- ja uskonnonvapauteen. Tämä oikeus sisältää vapauden vaihtaa uskontoa tai uskoa ja vapauden tunnustaa uskontoaan tai uskoaan joko yksin tai yhdessä muiden kanssa julkisesti tai yksityisesti jumalanpalveluksissa, opettamalla, hartaudenharjoituksissa ja uskonnollisin menoin.

Yleissopimuksen 14 artiklan mukaan sopimuksessa tunnustetuista oikeuksista ja vapauksista nauttiminen taataan ilman minkäänlaista sukupuoleen, rotuun, ihonväriin, kieleen, uskontoon, poliittisiin tai muihin mielipiteisiin, kansalliseen tai yhteiskunnalliseen alkuperään, kansalliseen vähemmistöön kuulumiseen, varallisuuteen, syntyperään tai muuhun asemaan perustuvaa syrjintää.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen ensimmäisen lisäpöytäkirjan¹¹ (sellaisena kuin se on muutettuna yhdennältoista lisäpöytäkirjalla) 2 artiklan mukaan "keneltäkään ei saa kieltää oikeutta koulutukseen. Hoitaessaan kasvatuksen ja opetuksen alalla omaksumiaan tehtäviä valtion tulee kunnioittaa vanhempien oikeutta varmistaa lapsilleen heidän omien uskonnollisten ja aatteellisten vakaumustensa mukainen kasvatus ja opetus". Tämä merkitsee ennen muuta indoktrinoivan opetuksen kieltä, ei kieltä objektiivisella tavalla ja pluralismin hengessä välittää lapsille tietoa vanhemmille mahdollisesti epämieluisista katsomuksista.¹²

"Aatteellinen" (philosophical) vakaumus 2 artiklan mielessä tarkoittaa "sellaisia vakaumuksia, jotka ansaitsevat tulla kunnioitetuiksi 'demokraattisessa yhteiskunnassa' ... ja jotka eivät ole yhteensopimattomia ihmisarvon kanssa ...".¹³

1.8 Euroopan unionin perusoikeuskirja

Euroopan unionin perusoikeuskirja hyväksyttiin vuonna 2000 Nizzassa järjestetyssä Eurooppa-neuvostossa. Lissa-

bonin sopimuksen voimaantulo vuonna 2009 teki perusoikeuskirjan oikeudellisesti velvoittavaksi.

Euroopan unionin perusoikeuskirjan 10. artiklan mukaan jokaisella on oikeus ajatuksen, omantunnon ja uskonnon vapauteen. Tämä oikeus sisältää vapauden vaihtaa uskontoa tai vakaumusta ja vapauden tunnustaa uskontoa tai vakaumusta joko yksin tai yhdessä muiden kanssa julkisesti tai yksityisesti jumalanpalveluksissa, opettamalla, hartaudenharjoituksissa ja uskonnollisin menoin.

Perusoikeuskirjan 14. artiklan mukaan jokaisella on oikeus koulutukseen ja oikeus saada ammatillista koulutusta sekä jatko- ja täydennyskoulutusta. Tähän oikeuteen kuuluu mahdollisuus saada maksutta oppivelvollisuuteen perustuvaa opetusta.

Vapautta perustaa oppilaitoksia demokratian periaatteita kunnioittaen sekä vanhempien oikeutta varmistaa lapsilleen omien uskonnollisten, aatteellisten ja kasvatuksellisten vakaumustensa mukainen kasvatus ja opetus kunnioitetaan kyseisen vapauden ja kyseisen oikeuden käyttöä sääntelevien kansallisten lainsäädäntöjen mukaisesti.

1.9 Suomen perustuslaki

Suomen perustuslain 6 §:n mukaan Ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Perustuslain 11 §:n mukaan jokaisella on uskonnon ja omantunnon vapaus. Uskonnon ja omantunnon vapauteen sisältyy oikeus tunnustaa ja harjoittaa uskontoa, oikeus ilmaista vakaumus ja oikeus kuulua tai olla kuulumatta uskonnolliseen yhdyskuntaan. Kukaan ei ole velvollinen osallistumaan omantuntonsa vastaisesti uskonnon harjoittamiseen.

Perustuslain 16 §:n mukaan jokaisella on oikeus maksuttomaan perusopetukseen. Oppivelvollisuudesta säädetään lailla.¹⁴

Perustuslain 22 §:n julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

2. Uskonnonvapauslaki

Voimassaoleva uskonnonvapauslaki tuli voimaan vuonna 2003 kumoten vuonna 1922 annetun uskonnonvapauslain. Uskonnonvapauslain mukaan jokaisella on oikeus päättää uskonnollisesta asemastaan liittymällä sellaiseen uskonnolliseen yhdyskuntaan, joka hyväksyy hänet jäsenekseen, tai eroamalla siitä.

Lapsen uskonnollisesta asemasta päättävät hänen huoltajansa yhdessä. Jos tehtävien jaosta lapsen huoltajien kesken on lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain nojalla sovittu sosiaalilautakunnan vahvistamalla sopimuksella tai päätetty tuomioistuimen päätöksellä toisin, noudatetaan kuitenkin sosiaalilautakunnan vahvistamaa sopimusta tai tuomioistuimen päätöstä.

Viisitoista vuotta täyttänyt lapsi voi kuitenkin huoltajien kirjallisella suostumuksella itse liittyä uskonnolliseen yhdyskuntaan tai erota siitä. Kaksitoista vuotta täyttänyt voidaan liittää uskonnolliseen yhdyskuntaan tai ilmoittaa eronneeksi siitä vain omalla kirjallisella suostumuksellaan.

Oikeudesta saada uskonnon opetusta säädetään erikseen.¹⁵ Samaan aikaan uuden uskonnonvapauslain kanssa tuli voimaan perusopetuslain 13 §:ää (Uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetus) koskeva muutos.

3. Yhdenvertaisuuslaki

3.1 Koulutuksen järjestäjän velvollisuudesta edistää yhdenvertaisuutta

Yhdenvertaisuuslaissa koulutuksen järjestäjällä tarkoitetaan sitä, joka järjestää lakiin perustuvaa opetusta tai koulutusta. Lain esitöiden mukaan koulutusta tai opetusta järjestetään esimerkiksi perusopetuslain ja lukiolain mukaisesti.¹⁶

Yhdenvertaisuuslain 6 §:n mukaan koulutuksen järjestäjän ja tämän ylläpitämän oppilaitoksen on arvioitava yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassaan ja ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi. Edistämistoimenpiteiden on oltava oppilaitoksen toimintaympäristö, voimavarat ja muut olosuhteet huomioon ottaen tehokkaita, tarkoituksenmukaisia ja oikeasuhtaisia.

Koulutuksen järjestäjän on huolehdittava siitä, että oppilaitoksella on suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

Koulutuksen järjestäjän ja tämän ylläpitämän oppilaitoksen on varattava oppilaille ja heidän huoltajilleen sekä opiskelijoille tai heidän edustajilleen mahdollisuus tulla kuulluiksi edistämistoimenpiteistä.

3.2 Syrjinnän kieltö

Yhdenvertaisuuslain 8 §:n mukaan ketään ei saa syrjiä iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Syrjintä on kielletty riippumatta siitä, perustuuko se henkilöä itseään vai jotakuta toista koskevaan tosiseikkaan tai oletukseen.

Lain esitöiden mukaan uskonnon ja vakaumuksen välinen ero ei käytännössä aina ole selvä, mutta vakaumuksen voi-

daan katsoa liittyvän ennemminkin elämäkatsomukseen kuin uskontoon. Esimerkiksi vakaumuksellinen ateisti ei voine tulla syrjityksi uskonnon tai uskonnottomuuden vaan vakaumuksensa takia. Momentissa viitattulta vakaumukselta edellytetään jonkinasteista pysyvyyttä.¹⁷

3.3 Erilaisen kohtelun oikeuttamisperusteet

Yhdenvertaisuuslain 11 §:n mukaan erilainen kohtelu ei ole syrjintää, jos kohtelu perustuu lakiin ja sillä muutoin on hyväksyttävä tavoite ja keinot tavoitteen saavuttamiseksi ovat oikeasuhtaisia.

Erilainen kohtelu on kuitenkin oikeutettua siinäkin tapauksessa, että kohtelun oikeuttamisperusteista ei ole säädetty, jos kohtelulla on perus- ja ihmisoikeuksien kannalta hyväksyttävä tavoite ja keinot tavoitteen saavuttamiseksi ovat oikeasuhtaisia. Tätä säännöstä ei kuitenkaan sovelleta, kun kyse on koulutuksen, mukaan lukien erikoistumis- ja uudelleen koulutuksen, tai ammatillisen ohjauksen saamisesta.

4. Yhdenvertaisuus ja opetusjärjestelyt

4.1 Perusopetuslain säännöksistä

Perusopetuslain mukaan perusopetuksen oppimäärä sisältää kaikille yhteisenä aineena uskontoa. Perusopetuksen järjestäjän tulee järjestää oppilaiden enemmistön uskonnon mukaista uskonnon opetusta. Vähintään kolmelle evankelis-luterilaiseen kirkkoon, ortodoksiseen kirkkokuntaan tai muuhun uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvalla oppilaalla, jotka eivät osallistu enemmistön uskonnon opetukseen, järjestetään heidän oman uskontonsa opetusta. Opiskelun jo aloittaneiden opetus hoidetaan kuitenkin loppuun, vaikka opetusryhmän koko pienenee alle kolmen. Opetuksen järjestäjä voi muutoinkin harkintansa mukaan järjestää opetusta myös kolmea oppilasta pienemmälle ryhmälle.

Edellä mainitussa tapauksessa, jos kolmen sääntö ei täyty, opetuksen järjestäjä voi sopia Suomen ortodoksisen kirkon seurakunnan kanssa opettajan palkan maksamisesta. Opetuksen tulee olla myös tässä tapauksessa opetussuunnitelman mukaista.

Huoltajan pyynnöstä uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvalla oppilaalla, jolle ei järjestetä hänen oman uskontonsa opetusta, eikä oppilas osallistu enemmistön uskonnon opetukseen, opetetaan elämäkatsomustietoa. Huoltajalla on mahdollisuus myös siirtää oppilas oman yhdyskunnan opetukseen, jolloin oppimäärää ei arvioida.

Valtioneuvosto päättää asetuksella opetuksen yleisistä valtakunnallisista tavoitteista sekä tuntijaosta. Opetushallitus päättää opetussuunnitelman perusteista. Periaatteessa myös uusia oman uskonnon oppimääriä voidaan tehdä, jos jokin uskonnollinen yhteisö niin haluaa. Tällöin perusteet tehdään Opetushallituksessa ko. uskonnollista yhteisöä kuullen.

4.2 Inklusioperiaate

Inklusioperiaatteella viitataan perusopetuslain linjauk-

siin, joiden mukaan perusopetus järjestetään oppilaiden ikäkauden ja edellytysten mukaisesti ja siten, että se edistää oppilaiden tervettä kasvua ja kehitystä. Opetukseen osallistuvalla on työpäivinä oikeus saada opetussuunnitelman mukaista opetusta, oppilaanohjausta sekä riittävää oppimisen ja koulunkäynnin tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Oppimisen ja koulunkäynnin tuki annetaan oppilaalle ensisijaisesti omassa opetusryhmässä ja koulussa erilaisin joustavin järjestelyin, ellei oppilaan etu tuen antamiseksi välttämättä edellytä oppilaan siirtämistä toiseen opetusryhmään tai toiseen kouluun. Tuen jatkumisesta huolehditaan oppilaan siirtyessä oppimispolun vaiheesta toiseen.¹⁸

Inklusioperiaate eli osallistava opetus ottaa oppijan kokonaisvaltaisesti kouluun. Oppimisen tukeen kuuluvat myös oppilaan uskonnollisen, kulttuurisen ja kielellisen taustan huomioon ottaminen.

4.3 Euroopan unionin neuvoston suositus yhteisten arvojen, osallistavan koulutuksen ja opetuksen eurooppalaisen ulottuvuuden edistämisestä

Euroopan unionin neuvoston suosituksen¹⁹ mukaan jäsenvaltioiden olisi edistettävä kaikki oppijat osallistavaa koulutusta muun muassa

- saattamalla kaikki oppijat laadukkaan koulutuksen pariin varhaislapsuudesta alkaen ja koko elämän ajan;
- antamalla tarvittavaa tukea kaikille oppijoille heidän erityistarpeidensa mukaisesti, myös sosioekonomisesti huonompiosaisille, maahanmuuttajataustaisille, erityistarpeisille ja kaikkein lahjakkaimmille oppijoille.

4.4 Opetushallituksen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

“Perusopetuksen tehtävää voidaan tarkastella sen opetus- ja kasvatustehtävän, yhteiskunnallisen tehtävän, kulttuuritehtävän sekä tulevaisuustehtävän näkökulmasta. Perusopetusta kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti. Opetuksen saavutettavuudesta ja esteettömyydestä pide-

tään huoli.”²⁰

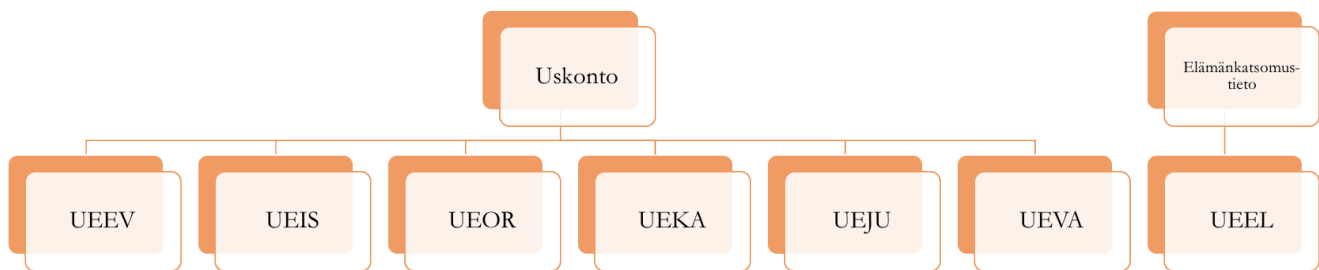
Jotta oppilaiden kohtaaminen olisi yhdenvertaista, jokaisella oppilaalla on oikeus oman uskonnon opetukseen. Vuorovaikutus- ja ajattelun taitojen kehittyminen tarvitsevat laadukasta opetusta oppimisen takaamiseksi.

Kulttuurinen moninaisuus rikkautena

Perusopetus rakentuu moninaiselle suomalaiselle kulttuuriperinnölle. Se on muodostunut ja muotoutuu eri kulttuureiden vuorovaikutuksessa. Opetus tukee oppilaiden oman kulttuuri-identiteetin rakentumista ja kasvua aktiivisiksi toimijoiksi omassa kulttuurissaan ja yhteisössään sekä kiinnostusta muita kulttuureita kohtaan. Samalla opetus vahvistaa luovuutta ja kulttuurisen moninaisuuden kunnioitusta, edistää vuorovaikutusta kulttuurien sisällä ja niiden välillä ja luo siten pohjaa kulttuurisesti kestäväle kehitykselle. Eri kulttuuri- ja kielitaustoista tulevat ihmiset kohtaavat toisensa perusopetuksessa ja tutustuvat

monenlaisiin tapoihin, yhteisöllisiin käytäntöihin ja katsomuksiin. Asioita opitaan näkemään toisten elämäntilanteista ja olosuhteista käsin. Oppiminen yhdessä yli kieli-, kulttuuri-, uskonto- ja katsomusrajojen luo edellytyksiä aidolle vuorovaikutukselle ja yhteisöllisyydelle. Perusopetus antaa perustan ihmisoikeuksia kunnioittavaan maailmankansalaisuuteen ja rohkaisee toimimaan myönteisten muutosten puolesta.²¹

Opetussuunnitelman perusteiden mukaan oppiaineen yhtenäisyyden takaamiseksi kaikille oman uskonnon opetuksen oppimäärille on laadittu yhteiset tavoitteet ja sisältöalueet. Uskontojen eri oppimääräkuvauksissa tarkennetaan kaikille yhteisiä sisältöalueita oppilaan oman uskonnon luonteen mukaisesti. Sisältöalueilla tarkoitetaan opetussuunnitelmassa merkittyjä (S1, S2 ja S3), joita tarkennetaan kunkin oppimäärän osalta. Paikalliset opetussuunnitelmat laaditaan perusteiden yhteisten tavoitteiden, sisältökuvausten ja uskonnon oppiaineen tarkennettujen eri oppimääräkuvausten pohjalta.

Katsomusaineiden kaavio. Oppilas opiskelee joko elämäntieteen oppimäärää tai uskontoa. Uskonnon oppimääriä on perusopetuksessa 13 ja 14. oppimäärä valmistui vuonna 2020. Oman uskonnon opetus on uskonnollisiin yhdyskuntiin sitouttamaton opetus. Kaavioon on merkitty seuraavat oppimäärät:

UEEV, evankelisluterilainen uskonto

UEOR, ortodoksinen uskonto

UEIS, islam-uskonto

UEKA, katolinen uskonto

UEJU, juutalainen uskonto

UEVA, oma uskonto, jota ei ole määritelty

UEEL, elämäntieteen oppimäärä

Uskontojen oppimäärien lukumäärä voi näyttää suurelta, mutta monissa kunnissa lakisääteinen velvoite täyttyy vain muutamissa oppimäärissä. Isoimmat oppilasmäärät pienryhmäisissä uskonnoissa ovat islamissa ja ortodoksisessa uskonnossa. Alueellisesti on keskittymiä, joissa tarve jollekin muullekin pienryhmäisen uskonnon oppimäärälle täyttyy. Eräissä oppimäärissä ei opetusta anneta lainkaan.

Vaikka perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa 2014 oman uskonnon eri oppimäärissä käytetään samoja termejä, niitä käsitellään oppilaan oman tradition kautta. Esimerkiksi rukouksen traditio eroaa eri kirkkokuntien välillä. Lain mukaan opettajalla tulee olla ko. oppimäärän kelpoisuus. Yhden uskonnon oppimäärän kelpoisuus ei anna kelpoisuutta toiseen uskonnon oppimäärään. Kelpoinen opettaja tuntee oman uskonnon oppimäärän erityisyyden.

Yhtenä suurena kysymyksenä on koulujen suhtautuminen vähemmistöuskontojen opettajiin, jotka edustavat moninaisuutta koulujen henkilöstön tasolla. Itä-Suomen yliopiston kasvatustieteen ja opettajankoulutuksen osaston tekemässä kyselyssä nousi esille, että 49 % ortodoksista uskontoa opettavista opettajista on kokenut epäasiallista kohtelua työyhteisössä. Kun asiaa avattiin, epäasialliseksi kohteluksi on koettu opetukseen sopimattomat tai vaihtuvat opetustilat, alakoulussa päällekkäisyys työjärjestyksessä toisen oppiaineen kanssa, opettajan syyllistäminen suullisesti koulun rahojen tuhlaamisesta marginaalisen oppiaineen opettamiseen ja yleinen uskontoon liittyvä ennakkoluuloisuus. Kiertämisen ja heterogeenisten ryhmien lisäksi työkuormitusta lisää kollegojen ja rehtoreiden tuen puute ja pahimmillaan jopa täysi piittaamattomuus. Epäasiallinen kohtelu voimistaa mielikuvaa rakenteellisesta syrjinnästä. Kärjitetysti voisi sanoa, että katsomusaineissa vähemmistötradition sisältä tuleviin opettajiin suhtaudutaan alentuvasti ja evankelisluterilaisen opettajia pidetään normina, ns. oikeina opettajina, joihin muita oman uskonnon opettajia verrataan.

4.5 Opetussuunnitelman perusteiden toteutuminen

Opetussuunnitelman perusteet ovat valtakunnallisesti sitovia. Opetuksen järjestäjä, joka useimmiten on kunta, ei voi luoda uusia oppiaineita paikalliseen opetussuunnitelmaan. Uskonnonopetus on säädelty erikseen, eikä sitä voi opettaa toisin kuin opetuksesta on säädetty.

Valtakunnallinen keskustelu katsomusaineista alkoi, kun Helsingin Kulosaaren yhteiskoulu aloitti vuonna 2013 kokeilun, jossa kaikkia katsomusaineita, niin uskontojen eri oppimääriä kuin elämäkatsomustietoa, opetettiin samalla oppitunnilla samassa tilassa. Tähän kokeiluun ei ollut Opetushallituksen lupaa, eikä sitä ole sen jälkeenkään haettu, vaikka opetussuunnitelman perusteista poikkeaminen sitä edellyttää. Oppilaat eriytettiin vain muutamille tunneille saamaan oman uskonnon tai elämäkatsomustiedon opetusta. Opetusta on antanut koulun evankelis-luterilaisen uskonnon opettaja, jolla ei ole kaikkien uskontojen oppimäärien opetukseen tarvittavaa kelpoisuutta. Kokeilun perusteena on olleet eri katsomusaineiden ulkoisesti yhteneväiset opetussuunnitelmien sisältöalueet.

Tällaisen yhteisen opetuksen ongelmana on, etteivät ulkoisesti yhteneväisen näköiset sisältöalueet ole samoja. Jokainen sisältöalue on uskonnon eri oppimäärissä kyseisen oppimäärän perinteestä tulevaa. Näin yhteisopetusmalli tällaisena toteutettuna syrji vähemmistöjä, koska siinä oppilaan opetus ei sisällöllisesti vastaa opetussuunnitelman mukaista oman uskonnon oppimäärän sisältöjä minkään oppimäärän mukaisesti. Isoin ero sisällöllisesti on uskonnon ja elämäkatsomustiedon osalta, jossa opetussuunnitelmat eivät vastaa toisiaan edes sanastollisesti. Käytännössä oppilaat sijoitetaan yhteen ryhmään taloudellisista säästöistä ja opetuksen lukujärjestysteknisistä syistä. Kyseisessä mallissa pätevää uskonnon opettajaa on vaikea saada hoitamaan keskellä kouluvuotta muutamaa pienryhmän tuntia, jolla yritetään paikata oman uskonnon opetussuunnitelman toteutumattomuus.

Kun opetus ei noudata oman uskonnon oppimäärää, sii-

nä ei toteudu oppilaan oikeus oman katsomuksen mukaiseen opetukseen eikä sitä kautta identiteetin vahvistamiseen. Yhteisopetuksessa, jossa opetussuunnitelma ei toteudu, monikulttuurisuus muutetaan pakotetuksi yhtenäiskulttuuriksi. Opetus painottuu sellaisten yleisten asioiden opiskeluksi, jotka eivät vastaa minkään katsomusaineen opetussuunnitelman perusteiden mukaisia tavoitteita tai sisältöjä.²²

Useat kunnat ovat viime aikoina tehneet ratkaisuja eri uskontojen opettamisesta yhteisillä oppitunneilla soveltaen ns. Kulosaaresta lähtenyttä yhteismallia. Näin siitä huolimatta, että malli on opetussuunnitelman perusteiden vastainen. AVIn päätös tapauksessa koski vain tuntien pitämistä samoissa tiloissa, eikä siinä otettu kantaa opetuksen sisältöihin ja tavoitteisiin.²³ Vähemmistöjen näkökulmasta yhteisopetusmallin käyttöönotto toimii osoituksena siitä, että uskonnon opetusta todella tarvitaan, osoittaahan se uskontojen ja katsomusten moninaisuuden heikkoa tuntemusta. Katsomusten yhteisopetusta voisi verrata yhteiseen opetukseen kielissä: kaikkia kieliä voidaan opettaa yhdessä, koska niiden kielioppirakenteista käytetään samankaltaista terminologiaa. Niin englannista kuin ruotsista löytyvät samat aikamuodot ja epäsäännölliset verbit. Tällä logiikalla englannin kielen opettaja voi opettaa molempia kieliä samalla oppitunnilla ja hetkittäin eriyttää opetusta vain toisen kielen opetukseksi.

Katsomusopetuksen laittomia järjestelyjä on perusteltu koulun tarpeella katsomusten väliseen dialogiin. Katsomusten välistä dialogia voidaan opiskella ja toteuttaa kouluopetuksessa muillakin tavoin kuin siirtymällä kokonaan yhteisopetusmalliin. Esimerkiksi Espoossa uskontodialogia toteutetaan siten, että eri uskontojen opettajat pitävät kaikille oppilaille yhteisen oppitunnin opettaen toistensa uskontoja. Läsnä ovat eri oppilasryhmien lisäksi eri uskontojen opettajat. Vastaavanlaista opetusta on toteutettu monessa muussakin kunnassa jo vuosien ajan. Toisena vaihtoehtona on luoda koulussa valinnaisia aineita, joissa katsomusdialogiin tarvittavia tietoja ja taitoja voidaan harjoitella. Dialogitaitoja har-

joitellaan oppituntien ulkopuolellakin. Oppilaat tarvitsevat siihen valmiuksia.

4.6 Opetushallituksen ohje perusopetuksen uskonnon ja elämäntutkimuksen sekä esiopetuksen katsomuskasvatuksen järjestämisestä sekä uskonnollisista tilaisuuksista esi- ja perusopetuksessa

Opetushallituksen ohjeessa²⁴ kuvataan, miten uskonnon ja omantunnon vapautta koskevat säännökset Suomen perustuslaissa (731/1999), perusopetuslaissa (628/1998) ja muussa lainsäädännössä tulee ottaa huomioon esi- ja perusopetuksen katsomusaineiden opetuksessa sekä mahdollisia uskonnollisia tilaisuuksia ja toimituksia sekä niille vaihtoehtoisia toimintaa järjestettäessä. Ohjeeseen sisältyvät säännösten soveltamista koskevat tulkinnot ja näkemykset perustuvat säännösten valmisteluasiakirjoissa esitettyihin sekä eduskunnan perustuslakivaliokunnan, ylimpien laillisuusvalvojen sekä Opetushallituksen esittämiin kannanottoihin.

Ohjeen tarkoituksena on varmistaa sivistyksellisten ja uskonnon vapautta koskevien perusoikeuksien toteutuminen esi- ja perusopetuksessa, edistää suvaitsevaisuutta ja moniarvoisuutta sekä varmistaa, että opetus on oppilaita uskonnollisesti ja katsomuksellisesti sitouttamatonta. Opetuksen järjestäjät vastaavat opetuksen toteuttamisesta, juhlien sekä uskonnollisten tilaisuuksien ja toimitusten ja niille vaihtoehtoisen toiminnan järjestämisestä säännösten ja määräysten edellyttämällä tavalla.

Mitä ohjeessa todetaan esi- ja perusopetuksesta, koskee kaikkea perusopetuslaissa säädettyä opetusta.

4.7 Opetushallituksen ohje uskonnon ja elämäntutkimuksen opetuksen järjestämisestä sekä uskonnollisista tilaisuuksista lukiassa

Opetushallituksen ohjeessa²⁵ kuvataan, miten uskonnon ja omantunnon vapautta koskevat säännökset Suomen perustuslaissa, lukiolaissa ja muussa lainsäädännössä tulee ottaa huomioon lukion katsomusaineiden opetuksessa sekä mahdollisia uskonnollisia tilaisuuksia ja toimituksia sekä niille vaihtoehtoisia toimintaa järjes-

tettäessä. Ohjeeseen sisältyvät säännösten soveltamista koskevat tulkinnat ja näkemykset perustuvat säännösten valmisteluasiakirjoissa esitettyihin sekä eduskunnan perustuslakivaliokunnan, ylimpien laillisuusvalvojen sekä Opetushallituksen esittämiin kannanottoihin.

Ohjeen tarkoituksena on varmistaa sivistyksellisten ja uskonnon vapautta koskevien perusoikeuksien toteutuminen lukiodien toiminnassa, edistää suvaitsevaisuutta ja moniarvoisuutta sekä varmistaa, että opetus on opiskelijoita uskonnollisesti ja katsomuksellisesti sitouttamatonta. Koulutuksen järjestäjät vastaavat opetuksen toteuttamisesta, juhlien sekä uskonnollisten tilaisuuksien ja toimitusten ja niille vaihtoehtoisen toiminnan järjestämisestä säännösten ja määräysten edellyttämällä tavalla.

5. Lukiokoulutus

Lukiolain 16 §:n mukaan:

Koulutuksen järjestäjän tulee järjestää opiskelijoiden enemmistön uskonnon mukaista uskonnon opetusta. Opetus järjestetään tällöin sen mukaan, mihin uskonnolliseen yhdyskuntaan opiskelijoiden enemmistö kuuluu. Tähän uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvat opiskelijat osallistuvat oman uskontonsa opetukseen. Opiskelija, joka ei kuulu tähän uskonnolliseen yhdyskuntaan, voi halutessaan osallistua mainittuun uskonnonopetukseen.

Vähintään kolmelle evankelis-luterilaiseen kirkkoon tai vähintään kolmelle ortodoksisen kirkkokuntaan kuuluvalla opiskelijalla, jotka eivät osallistu 1 momentissa tarkoitettuun uskonnonopetukseen, järjestetään heidän oman uskontonsa opetusta.

Opetuksen järjestäjä voi harkintansa mukaan järjestää opetusta mikäli oppilasmäärä on alle kolmen. Opetuksen järjestäjä voi sopia Suomen ortodoksisen kirkon seurakunnan kanssa opetuskulujen maksamisesta ortodoksien uskonnon osalta. Opetus tapahtuu aina opetussuunnitelman mukaan.

Muuhun kuin 2 momentissa mainittuihin uskonnollisiin yhdyskuntiin kuuluvalla vähintään kolmelle opiskelijalle, jotka eivät osallistu 1 momentissa tarkoitettuun uskonnonopetukseen, järjestetään heidän oman uskontonsa opetusta, jos opiskelijat sitä pyytävät.

Jos opiskelija kuuluu useampaan kuin yhteen uskonnolliseen yhdyskuntaan, opiskelija päättää, minkä uskonnon opetukseen hän osallistuu.

Uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomalle opiskelijalle, joka ei osallistu 1 momentissa tarkoitettuun uskonnonopetukseen, opetetaan elämäkatsomustietoa. Uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvalla opiskelijalle, jolle ei järjestetä hänen oman uskontonsa opetusta, opetetaan hänen pyynnöstään elämäkatsomustietoa. Koulutuksen

järjestäjän tulee järjestää elämäkatsomustiedon opetusta, jos opetukseen oikeutettuja opiskelijoita on vähintään kolme.

Uskonnolliseen yhdyskuntaan kuulumaton opiskelija voi osallistua myös sellaiseen koulutuksen järjestäjän järjestämään uskonnon opetukseen, joka opiskelijan saaman kasvatuksen ja kulttuuritaustan perusteella ilmeisesti vastaa hänen uskonnollista katsomustaan.

Opiskelijalle, joka aloittaa lukiokoulutuksen 18 vuotta täytettyään, opetetaan hänen valintansa mukaisesti joko uskontoa tai elämäkatsomustietoa.

Lukion osalta koulutuksen järjestäjällä on samanlaiset velvollisuudet kuin perusopetuksen puolella. Kun oman uskonnon opetusta on pyydetty ja opiskelijoita on vähintään kolme, oman uskonnon opetus tulee järjestää. Jo perustettua ryhmää ei voi lakkauttaa, vaikka opiskelijoiden lukumäärä laskisi alle kolmen. Opiskelijalla on oikeus suorittaa oman uskonnon oppimäärä pakollisten kurssien osalta, jos aloitetun opiskeluryhmän opiskelijamäärä jäisi alle kolmen. Jos opiskelija ei osallistu uskonnon eikä elämäkatsomustiedon opetukseen, on varmistuttava siitä, että lukion kurssimäärä 75 (tai tuleva opintopistemäärä 150) tulee täyteen. Monet opiskelijat eivät huoltajat tunne opiskelijoiden oikeutta oman uskonnon opetukseen lukiokoulutuksessa.

Lukio-opetuksessa kolmen opiskelijan vähimmäismäärän täytyminen katsomusaineissa lasketaan ottaen huomioon kaikki opetuksen järjestäjän alueella olevat lukion opiskelijat. Toisin sanoen, kaikki kunnassa olevat lukiot ja niiden vähemmistöuskontojen tai elämäkatsomustiedon opiskelijoiden määrä katsotaan yhteensä.

Opiskelijamäärä tarkastellaan erikseen suomenkielisessä ja ruotsinkielisessä koulutuksessa.

Evankelis-luterilaisen ja ortodoksisen uskonnon osalta vähimmäisopiskelijamäärää laskettaessa ei oteta huomioon niitä, jotka eivät ole ottaneet vastaan tarjottua opetusta. Kiintiöön lasketaan kaikki Suomessa uskonnolliseen rekisteriin kuuluvat.

Muihin Suomessa rekisteröityyn uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluville opiskelijoille, järjestetään heidän oman uskontonsa opetusta, jos he sitä pyytävät ja mainittu kolmen opiskelijan vähimmäismäärä täyttyy.

Opiskelijoiden tulee olla kyseisen uskonnollisen yhdyskunnan jäseniä tai opetettavan uskonnon tulee opiskelijan saaman kasvatuksen ja kulttuuritaustan perusteella ilmeisesti vastata hänen uskonnollista katsomustaan (lukiolaki 9 § 6 mom.). Lukio voi tarvittaessa pyytää opiskelijalta luotettavan selvityksen uskonnollisen yhdyskunnan jäsenyydestä tai opiskelijan saaman kasvatuksen ja

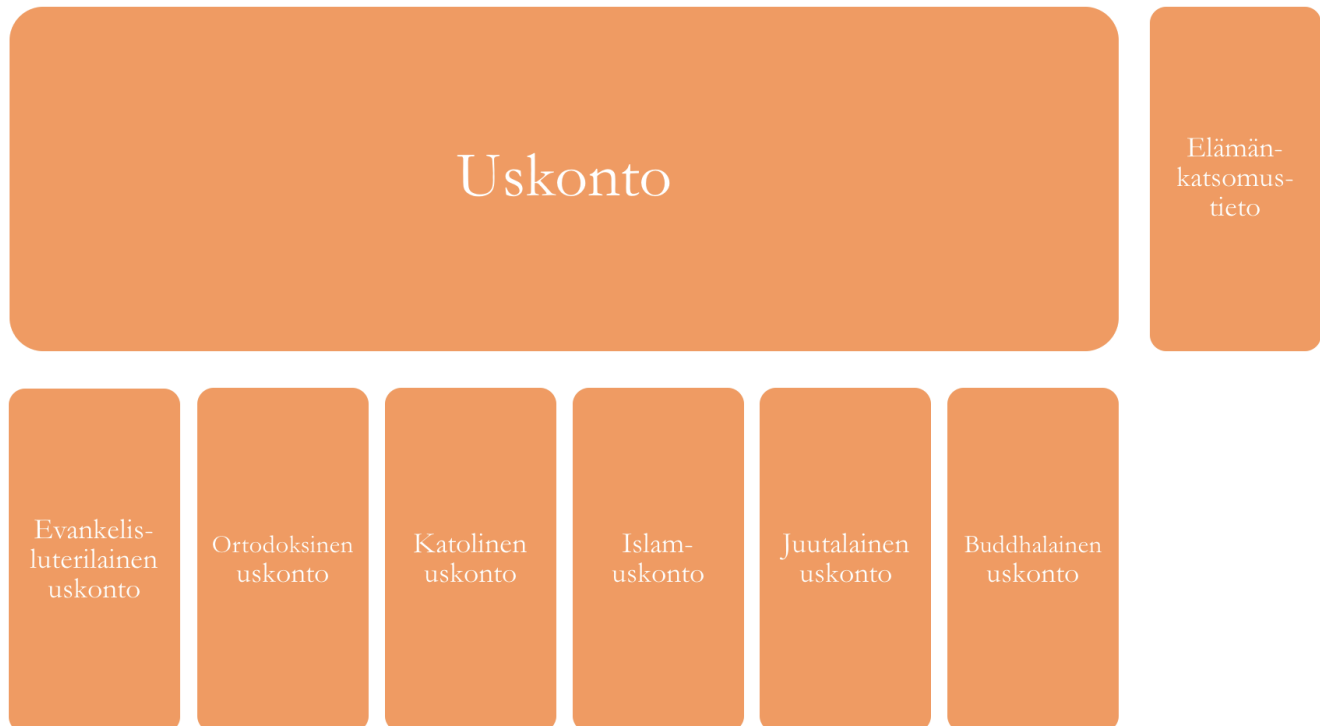
kulttuuritaustan vastaavuudesta opetettavan uskonnon kanssa.²⁶

Koulutuksen järjestäjän näkökulmasta elämäntiedon opetukseen hakeutuvat, uskontokuntiin kuuluvat opiskelijat, joille ei järjestetä oman uskontonsa opetusta, kuuluvat osaksi elämäntiedon opetuksen järjestämiseen velvoittavaan vähimmäisopiskelijamäärään.

Koulutuksen järjestäjä ei voi pakottaa opiskelijaa opiskelemaan vastoin vakaumustaan toista katsomusainetta ja tai uskonnon oppimäärää.

Esimerkiksi opiskelija, joka on islamilaisen yhdyskunnan jäsen tai hänet voidaan laskea tällaiseen kuuluvaksi, eikä islamin uskonnon opetusta järjestetä, voi osallistua oman yhdyskuntansa opetukseen. Tästä ei merkitä arvosanaa todistukseen.

Lukiossa opetettavat uskonnon oppimäärät:

Tämän lisäksi Opetushallitus on hyväksynyt seuraavat oppimäärät lukiokoulutuksen osalta: Adventistinen uskonto, Bahai-uskonto, Krishna-liikkeen uskonto, Kristityhteisön uskonto ja Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristuksen Kirkon uskonto.

6. Yhdenvertaisuus uskonnonopetuksessa vähemmistön näkökulmasta perusopetuksessa

Katsomusaineista oppilas tai opiskelija valitsee joko elämäntiedon (ET) tai uskonnon. ET ei ole välttämättäinen evankelis-luterilaisille ja ortodoksisen kirkon jäsenille. Uskonnon opetuksessa on eri oppimääriä, esimerkiksi evankelisluterilainen uskonto ja ortodoksinen uskonto. Oman uskonnon oppimääriä on perusopetuksen opetussuunnitelmassa 13, pian 14. Opetuksen järjestäjällä on velvollisuus järjestää opetus, kun oppilaita on vähintään kolme. Muissa kuin elämäntiedossa, evankelisluterilaisessa uskonnossa ja ortodoksisessa uskonnossa, ryhmän perustaminen vaatii huoltajan pyyntöä. Monissa kunnissa opetus järjestetään ilman pyyntöä, koska oppilasmäärät ovat olleet pysyviä jo vuosikymmenten ajan.

Osa vähemmistöuskonnon opetukseen osallistuvista oppilaista, oppilaiden huoltajista ja välillä myös osa ko. oppimäärien opettajista on maahanmuuttajia, jotka tulevat erilaisesta koulukulttuurista. Osan suomen kielen taito on myös heikkoa riippuen siitä, miten kauan he ovat olleet Suomessa. Näin esimerkiksi kouluunilmoittautumislomake tuottaa hankaluuksia huoltajille. Kun lähtömaassa ei ole samanlaista uskonnonopetusmallia kuin Suomessa ja oma uskonto on lainsäädännöllinen termi, se tulee avata kouluun ilmoittautumisen yhteydessä kertomalla, millainen on suomalainen katsomusopetuksen malli. Osassa kunnista kouluun ilmoittautuminen tapahtuu pääsääntöisesti sähköisesti. Tällöin kukaan ei ole opastamassa, mitä katsomusaineiden osalta ilmoittautumislomakkeeseen voidaan täyttää.

Uskonnonopetus koulussa tapahtuu lapsen oman uskonnon mukaan. Opetus on akateemista ja se on uskonnolliseen yhteisöön sitouttamaton. Opetuksen tavoitteena on laaja yleissivistävä tieto omasta uskonnosta. Kaikkien uskontojen oppimäärien opetuksessa käydään läpi myös muita uskontoja ja katsomuksia. Tavoitteena on ajattelun taitojen kehittäminen myös uskontoon liittyvissä kysymyksissä. Koska opetuksen tavoitteet ja sisällöt ovat linjas-

sa kulloisenkin opetussuunnitelman arvopohjassa, oppilaan oman yhdyskunnan opetus ei vastaa koulun opetusta.

Koulujen tulee antaa oikeaa tietoa huoltajille lapsen oikeuksista, mitä tulee opetuksen järjestämiseen. Aluehallintovirastoihin tulleiden kanteluiden perusteella lapsia on ohjailtu ryhmiin, jotka eivät vastaa heidän katsomus/kulttuuritaustaansa, vaikka opetuksen järjestäjällä on lain mukaan velvollisuus järjestää oman uskonnon opetusta sekä hallintolain mukaan velvollisuus antaa oikeaa tietoa opetuksen järjestelyistä.²⁷

Nykyisin voimassa olevan opetussuunnitelman perusteiden 2014 mukaan kaikilla uskonnoilla on samat tavoitteet, mutta sisältöihin liittyy erilaisia painotuksia johtuen eri uskontojen pitkästä, omasta perinteestä. Tämä on tuottanut opetuksen järjestäjien toimesta kokeiluja, joihin Opetushallitus ei ole myöntänyt lupaa. Niin sanotuissa yhteisopetuskokeiluissa paikallinen opetussuunnitelma on laadittu niin, etteivät opetussuunnitelman perusteet toteudu. Tämä kävi ilmi Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehelle tehdyn vuoden 2017 kantelun vastineessa. Se, ettei opetusta toteuteta opetussuunnitelman mukaisesti, eriarvoistaa oppilaat. Yhteisopetusta antavalla opettajalla ei myöskään yleensä ole kelpoisuutta kaikkiin opetettaviin uskontoihin. Näissä tilanteissa oppilas joutuu uskontonsa asiantuntijaksi. Tätä toimintatapaa yhdenvertaisuusvaltuutettu moitti lausunnossaan, joka liittyi hallintokanteluun. Vaikka opettajalla olisikin kaikkien katsomusaineiden kelpoisuus, ei opettajalla ole mahdollisuutta eriyttää opetusta niin paljon, että oppilas oikeasti saisi opetussuunnitelman mukaista opetusta.

Uskonnonopetuksen opetusjärjestelyjä ei hoideta yhdenvertaisesti eri uskontojen oppimäärien kesken, eikä varsinkaan verrattuna muihin oppiaineisiin. Opettajakunnalta ja huoltajilta saadun palautteen perusteella vaikuttaa siltä, että opetusjärjestelyissä on suuria eroja koulujen välillä ja

niihin vaikuttaa myös rehtorin tai opetusta järjestävän tahon oma maailmankatsomus ja suhtautuminen katsomusaineiden opetukseen.

Usean uskonnon eri oppimäärien opetuksen järjestämisessä lukujärjestykseen on omat haasteensa. Usein opetusta antaa kiertävä aineenopettaja, joten on otettava huomioon monen eri koulun työjärjestykset. Tilannetta vaikeuttaa myös se, että säästösyistä (ennemmin kuin pedagogisin perustein) oppitunnille kootaan usein monen koulun oppilaita. Kun rehtori tai opetusta järjestävä taho sijoittaa uskonnon opetuksen muiden tärkeämpinä pitämiensä oppiaineiden jälkeen, on seurauksena paljon hyppytunteja ja oppituntien sijoittumista koulupäivän jälkeen. Tämäkin asettaa oppilaat eriarvoiseen asemaan.

Yhtenä ratkaisuna olisi kaikkien pakollisia aineita opettavien kiertävien opettajien tuntien sijoittaminen lukujärjestykseen ensimmäisenä tai noudattaa vuorotteluperiaatetta. On kohtuutonta, jos valinnaiset oppiaineet menevät pakollisten aineiden ohi järjestelyjä tehtäessä. Ylipäätään resurssien tulisi olla sellaiset, että pakolliset oppiaineet ja niiden kaikki oppimäärät tulisi kyetä hoitamaan omalla koululla ainakin alakoulun oppilaiden osalta. Pienryhmäisille uskonnoille tulee järjestää asialliset opetustilat kuten enemmistön oppimäärän oppitunneille.

Kiertävät uskonnonopettajat ovat usein pää- tai sivutoimisia tuntiopettajia, koska lehtorin virkoja ei perusteta. Syynä ei ole kelpoisten opettajien puuttuminen, vaan joko opetusryhmien pysymättömyydestä tai opetus-kustannuksista säästämistä. Lehtorin virassa olevalle kiertävälle opettajalle korvataan siirtymähuojennukset opettajan vuosiviikkotuntien mukaisesti, kun muilla tehtävänimikkeillä työskenteleville opettajille vain edullisimman siirtymäkustannuksen mukaan. Myös kiertävät opettajat ovat osa koulun henkilökuntaa ja heidät tulisi huomioida koulujen henkilökuntaa esitellessä esimerkiksi koulujen nettisivulla, vanhempainilloissa ja kun tiedotetaan asioista ja muutoksista työviikkoon.

Oman uskonnon opettajien työnkuvan avaamisella myös eri kieli- ja kulttuuriryhmien näkyväksi tekemisellä muiden uusien ammattinimikkeiden tarve kouluilla vähenisi.

7. Oikeussuojakeinot

7.1 Kansalliset (kotimaiset) oikeussuojakeinot

Kansallisten oikeussuojakeinojen käyttöä koskeva vaatimus on ihmisoikeussopimuksissa yleinen periaate: Kansainväliset valvontaelimet eivät ota asiaa tutkittavakseen ennen kuin kansalliset oikeussuojakeinot ovat tulleet käytetyiksi: Ihmisoikeuskomitea (yksityinen henkilö on käyttänyt kaikki mahdolliset kotimaiset oikeuskeinot), TSS-komitea (kun kaikki kansalliset oikeussuojakeinot on käytetty), Lapsen oikeuksien komitea (kaikkia käytettävissä olevia kansallisia oikeussuojakeinoja ei ole käytetty) ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (vasta kun on turvauduttu kaikkiin kansallisiin oikeussuojakeinoihin).

Yksi kansallisten oikeussuojakeinojen käyttöä koskeva yleinen kansainvälisen oikeuden sääntö on, että on turvaututtava vain tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin. Se, mikä kulloinkin on tehokas oikeussuojakeino, ratkaistaan kussakin tapauksessa ottaen huomioon väitetyn oikeudenloukkauksen luonne ja kotimaisen oikeusjärjestyksen sisältö ja rakenne.²⁸ Tehokkaan oikeussuojakeinon ei tarvitse olla tuomioistuin.

Selvää on, että ns. varsinaiset muutoksenhakekeinot on käytettävä loppuun, kunnes asiassa on saatu lainvoimainen ratkaisu, johon ei voi hakea muutosta varsinaisin muutoksenhakekeinoin. Tuleeko lainvoimaiseen ratkaisuun hakea muutosta käyttäen ylimääräisiä muutoksenhakekeinoja – so. tuomiovirhekantelu, menetetyt määräajan palauttaminen ja purku – on sen sijaan kysymyksenalaista. Mainittu vaatimus edellyttää, että käsillä olevissa olosuhteissa väitetty sopimusrikkomusta koskevan asiointilan korjaaminen näyttäisi selvästi enemmän kuin teoriassa olleen mahdollista jonkin ylimääräisen muutoksenhakekeinon avulla.²⁹

Seuraavassa tarkastellaan eri kansallisia oikeussuojakeinoja, joista aluehallintovirastolle tehtävää kantelua ja oikaisuvaatimusta sekä yhdenvertaisuuslain mukaisia oikeussuojakeinoja voitaneen pitää ns. tehokkaina oikeus-

suojakeinoina.

7.1.1. Aluehallintovirasto

7.1.1.1. Kantelu

Aluehallintovirastolle voi tehdä kantelun varhaiskasvatusta, esiopetusta ja perus- ja lukiokoulutusta koskevissa asioissa. Kantelun voi tehdä silloin, kun henkilö katsoo kantelun kohteena olevan organisaation tai henkilön menettelyn tai toiminnan olevan lainvastaista, virheellistä tai epäasianmukaista. Kantelun voi tehdä myös tehtävien laiminlyönnin perusteella. Kantelun voi tehdä kuka tahansa, siis muukin kuin henkilö, jota asia koskee. Oikeus kantelun tekemiseen ei ole rajattu kantelijan omaan asiaan.³⁰ Kahta vuotta vanhemmasta asiasta tehtyä hallintokantelua ei tutkita, ellei siihen ole erityistä syytä.

Kantelu ei ole muutoksenhakekeino eikä kantelun perusteella hallintotoiminta tai päätöstä voida muuttaa tai kumota. Aluehallintovirasto ei voi:

- kumota tai muuttaa viranomaisen tekemiä päätöksiä;
- määrätä maksettavaksi korvauksia;
- määrätä viranhaltijalle rangaistusta.

7.1.1.2. Oikaisu

Perusopetuslain mukaan mainitussa perusopetuslaissa tarkoitettuun päätökseen saa vaatia oikaisua aluehallintovirastolta siten kuin hallintolaissa säädetään, jos päätös koskee perusopetuslain 13 §:ssä tarkoitettua oikeutta saada uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetusta. Oikaisua saa vaatia se, johon päätös on kohdistettu tai jonka oikeuteen, velvollisuuteen tai etuun päätös välittömästi vaikuttaa. Oikaisuvaatimus tulee tehdä 14 päivän kuluessa siitä, kun päätös on annettu oppilaan huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle tiedoksi. Päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla.

Aluehallintoviraston oikaisuvaatimuksesta antamaan päätökseen saa hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeus-

teen siten kuin oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa säädetään.

7.1.2. *Yhdenvertaisuuslain mukaiset oikeussuojakeinot*

7.1.2.1. *Yhdenvertaisuusvaltuutettu*

Yhdenvertaisuusvaltuutettu valvoo yhdenvertaisuuslain noudattamista. Yhdenvertaisuusvaltuutettu voi avustaa syrjinnän uhriksi joutuneita henkilöitä näiden tekemiä syrjintävalituksia tutkittaessa. Valtuutettu voi antaa yksittäistapauksessa perustellun kannanoton yhdenvertaisuuslain vastaisen menettelyn ennaltaehkäisemiseksi taikka sellaisen jatkamisen tai uusimisen estämiseksi.

7.1.2.2. *Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta*

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta niin ikään valvoo yhdenvertaisuuslain noudattamista. Se, joka katsoo joutuneensa syrjityksi, voi saattaa syrjintää koskevan asian yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan käsiteltäväksi. Asian voi asianomistajan suostumuksella saattaa lautakunnan käsiteltäväksi myös yhdenvertaisuusvaltuutettu tai yhdenvertaisuutta edistävä yhteisö. Lautakunta ei ota tutkittavaksi tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa vireillä olevaa asiaa.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta voi kieltää asianomaista jatkamasta tai uusimasta syrjintää taikka määrätä tämän ryhtymään kohtuullisessa määräajassa toimenpiteisiin yhdenvertaisuuslaissa säädettyjen velvollisuuksien täyttämiseksi. Lautakunta voi asettaa antamansa kiellon tai määräyksen tehosteeksi uhkasakon.

7.1.2.3. *Hyvityksen vaatiminen kanneteitse*

Yhdenvertaisuuslain mukaan syrjinnän kohteeksi joutuneella on oikeus saada hyvitys siltä viranomaiselta tai koulutuksen järjestäjältä, joka on tämän lain vastaisesti syrjinyt häntä. Hyvitystä voi käräjäoikeudessa vaatia se, joka katsoo joutuneensa syrjityksi. Hyvityksen saaminen ei estä saamasta korvausta vahingonkorvauslain tai muun lain mukaan. Hyvitystä on vaadittava kahden vuoden kuluessa syrjivästä menettelystä.

7.1.3. *Esitutkintalain mukainen tutkintapyyntö*

Esitutkintalain mukaan, kun esitutkintaviranomaiselle ilmoitetaan rikos tai tapahtuma, jota ilmoittaja epäilee rikokseksi, esitutkintaviranomaisen on viipymättä kirjattava ilmoitus. Jos ilmoitus on epäselvä tai puutteellinen, ilmoituksen tekijää on tarvittaessa kehotettava täsmentämään tai täydentämään sitä. Esitutkintaviranomaisen on toimitettava esitutkinta, kun sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muuten on syytä epäillä, että rikos on tehty.

Rikosnimikkeenä voisi tulla kyseeseen rikoslain 40:9 mukainen virkavelvollisuuden rikkominen:

Jos virkamies virkaansa toimittaessaan tahallaan rikkoo virkatoiminnassa noudatettavaan säännöksiin tai määräyksiin perustuvan virkavelvollisuutensa, eikä teko huomioon ottaen sen haitallisuus ja vahingollisuus ja muut tekoon liittyvät seikat ole kokonaisuutena arvostellen vähäinen, hänet on tuomittava virkavelvollisuuden rikkomisesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Vaihtoehtoisena rikosnimikkeenä voisi tulla kyseeseen rikoslain 40:10 mukainen tuottamuksellinen virkavelvollisuuden rikkominen:

Jos virkamies virkaansa toimittaessaan huolimattomuudesta rikkoo virkatoiminnassa noudatettavaan säännöksiin tai määräyksiin perustuvan virkavelvollisuutensa, eikä teko huomioon ottaen sen haitallisuus ja vahingollisuus ja muut tekoon liittyvät seikat ole kokonaisuutena arvostellen vähäinen, hänet on tuomittava tuottamuksellisesta virkavelvollisuuden rikkomisesta varoitukseen tai sakkoon.

7.1.4. *Valtioneuvoston oikeuskansleri*

Suomen perustuslain mukaan oikeuskanslerin tulee valvoa, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisön työntekijät ja muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Tehtäväänsä hoitaessaan oikeuskansleri valvoo perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista.

Valtioneuvoston oikeuskanslerista annetun lain mukaan valvoessaan tuomioistuinten ja muiden viranomaisten toimintaa sekä julkisten tehtävien hoitamista oikeuskansleri käsittelee hänelle osoitettuja kirjallisia kanteluja ja viranomaisten ilmoituksia.

Oikeuskansleri tutkii kantelun, jos on aihetta epäillä oikeuskanslerin valvontavaltaan kuuluvan henkilön, viranomaisen tai muun yhteisön menettelleen lainvastaisesti tai jättäneen velvollisuutensa täyttämättä.

Oikeuskansleri ryhtyy hänelle tehdyn kantelun johdosta niihin toimenpiteisiin, joihin hän katsoo olevan aihetta lain noudattamisen, oikeusturvan tai perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta. Oikeuskansleri ei käsittele kantelua, joka koskee yli kaksi vuotta vanhaa asiaa, ellei siihen ole erityistä syytä.

Oikeusasiamies ja oikeuskansleri eivät tutki yhtä aikaa samaa asiaa. Jos kantelu on lähetetty molemmille, sen tutkii yleensä laillisuusvalvojista se, jolle kantelu on tullut ensin.

7.1.5. Eduskunnan oikeusasiamies

Suomen perustuslain mukaan oikeusasiamiehen tulee valvoa, että viranomaiset ja virkamiehet noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Tehtäväänsä hoitaessaan oikeusasiamies valvoo perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista.

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain mukaan eduskunnan oikeusasiamiehelle voi tämän laillisuusvalvontaan kuuluvassa asiassa kannella jokainen, joka katsoo valvottavan tehtäväänsä hoitaessaan menettelleen lainvastaisesti tai jättäneen täyttämättä velvollisuutensa.

Oikeusasiamies tutkii kantelun, jos sen kohteena oleva asia kuuluu hänen laillisuusvalvontaansa ja on aihetta epäillä, että valvottava on menettänyt lainvastaisesti tai jättänyt velvollisuutensa täyttämättä taikka jos oikeusasiamies muusta syystä katsoo siihen olevan aihetta.

Oikeusasiamies ryhtyy hänelle tehdyn kantelun johdosta niihin toimenpiteisiin, joihin hän katsoo olevan aihetta lain noudattamisen, oikeusturvan tai perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta. Oikeusasiamies ei käsittele kantelua, joka koskee yli kaksi vuotta vanhaa asiaa, ellei siihen ole erityistä syytä.

Oikeusasiamies ja oikeuskansleri eivät tutki yhtä aikaa samaa asiaa. Jos kantelu on lähetetty molemmille, sen tutkii yleensä laillisuusvalvojista se, jolle kantelu on tullut ensin.

7.1.6. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus

Koulutuksen ja varhaiskasvatuksen ulkopuolisen arvioinnin riippumattomana asiantuntijaorganisaationa toimii Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (KARVI). Arviointikeskus tuottaa arviointiin perustuvaa tietoa koulutuspoliittista päätöksentekoa ja koulutuksen ja varhaiskasvatuksen kehittämistä varten. Arviointikeskuksen tehtävänä on tehdä arviointisuunnitelman mukaisesti perusopetuslaissa tarkoitettujen tuntijaon ja opetussuunnitelman perusteiden tavoitteiden saavuttamista koskevia oppimistulosten arviointeja.

7.2 Kansainväliset valvontaelimet

Ihmisoikeussopimusten toimeenpanon valvontamekanismit määritellään yleensä itse sopimuksessa. Useimmiten on perustettu erillinen valvontaelin.

Ulkoministeriön verkkosivuilta löytyy tietoa valittamisesta YK:n eri komiteoille³¹ ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimeen.³²

7.2.1. Ihmisoikeuskomitea

Kansalaisyhteiskuntaa ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (KP-sopimus) täytäntöönpanoa valvoo ihmisoikeuskomitea.

KP-sopimuksen valinnaisen pöytäkirjan johdannossa todetaan, että KP-sopimuksen tarkoitusten saavuttamiseksi ja sen määräysten täyttämiseksi olisi tarkoituksen-

mukaista valtuuttaa yleissopimuksessa asetettu ihmisoikeuskomitea vastaanottamaan ja käsittelemään niin kuin pöytäkirjassa on määrätty, niiltä yksityisiltä henkilöiltä tulevia ilmoituksia, jotka väittävät joutuneensa johonkin yleissopimuksessa ilmaistuun oikeuteen kohdistuneen loukkauksen uhriksi.

Pöytäkirjan 1 artiklan mukaan yleissopimuksen sopimusvaltio, josta tulee tämän pöytäkirjan osapuoli, tunnustaa komitean pätevyyden ottaa vastaan ja käsitellä ilmoituksia tuomiovaltansa piiriin kuuluvilta yksityisiltä henkilöiltä, jotka väittävät joutuneensa tuon valtion taholta tapahtuneen johonkin yleissopimuksessa ilmaistuun oikeuteen kohdistuneen loukkauksen uhriksi.

Pöytäkirjan 2 artiklan mukaan sen mukaan mitä 1 artiklassa on määrätty, yksityiset henkilöt, jotka väittävät jotakin yleissopimuksessa luetelluista oikeuksistaan loukatun ja jotka ovat käyttäneet kaikki mahdolliset kotimaiset oikeuskeinot, voivat lähettää kirjallisen ilmoituksen komitean käsiteltäväksi.

Pöytäkirjan 5 artiklan mukaan

1. Komitea käsittelee tämän pöytäkirjan mukaisesti vastaanotettuja ilmoituksia kaiken sen kirjallisen tietoaiksen perusteella, mitä kyseinen henkilö ja valtio ovat sen käytettäväksi antaneet.

2. Komitea ei käsittele mitään yksityisen henkilön lähettämää ilmoitusta, ellei ole osoitettu, että:

- (a) samaa asiaa ei tutkita jossakin toisessa kansainvälisessä tutkinta- tai sovittelumenettelyssä,
- (b) yksityinen henkilö on käyttänyt kaikki mahdolliset kotimaiset oikeuskeinot. Tätä sääntöä ei pidä soveltaa silloin, kun asian käsittely viivästyy kohtuuttomasti.

7.2.2. TSS-komitea

Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen valinnainen pöytäkirja valitusmenettelystä tuli voimaan vuonna 2008. Suomen osalta valinnainen pöytäkirja tuli voimaan 30.4.2014.³³

Pöytäkirja mahdollistaa yksilövalitusten tekemisen taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien komitealle (TSS-komitea), jos henkilö tai henkilöryhmä katsoo sopimusvaltion loukanneen heidän yleissopimuksella tunnustettuja oikeuksiaan. Myös TSS-komitean osalta Suomi on hyväksynyt sen toimivallan aloittaa omasta aloitteestaan tutkintamenettely epäiltäessä vakavia ja järjestelmällisiä yleissopimuksella turvattujen oikeuksien loukkauksia.

Pöytäkirjan 1 artiklan mukaan yleissopimuksen sopimusvaltio, joka tulee tämän pöytäkirjan sopimusvaltioksi, tunnustaa komitean toimivallan ottaa vastaan ja käsitellä valituksia siten kuin tässä pöytäkirjassa määrätään.

Pöytäkirjan 2 artiklan mukaan valituksia voivat tehdä sopimusvaltion lainkäyttövaltaan kuuluvat yksityishenkilöt tai yksityishenkilöiden ryhmät, jotka väittävät kyseisen sopimusvaltion loukanneen heidän yleissopimuksessa tunnustettuja taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksiaan, tai valituksia voidaan tehdä näiden puolesta. Jos valitus tehdään yksityishenkilöiden tai yksityishenkilöiden ryhmien puolesta, tämän on tapahduttava näiden suostumuksella, jollei valittaja voi perustella toimintaansa näiden puolesta ilman tällaista suostumusta.

Pöytäkirjan 2 artikla:

1. Komitea ei käsittele valitusta, ellei se ole varmistunut siitä, että kaikki käytettävissä olevat kansalliset oikeussuojakeinot on käytetty. Tätä määräystä ei sovelleta, jos näiden oikeussuojakeinojen soveltaminen on kohtuuttomasti pitkittynyt.

2. Komitea ei ota valitusta tutkittavaksi, jos:

(a) valitusta ei ole tehty vuoden kuluessa siitä, kun kaikki kansalliset oikeussuojakeinot on käytetty, jollei valittaja pysty osoittamaan, ettei valitusta voitu tehdä kyseisenä määräaikana;

(b) valituksen kohteena olevat seikat ovat tapahtuneet ennen tämän pöytäkirjan voimaantuloa kyseisen sopimusvaltion osalta, elleivät nämä seikat ole jatkuneet kyseisen ajankohdan jälkeen.

(c) komitea on jo tutkinut saman asian tai sitä on tutkittu tai tutkitaan muussa kansainvälisessä tutkinta- tai selvittelymenettelyssä;

(d) yleissopimuksen määräykset eivät sovellu valitukseen;

(e) valitus on ilmeisen perusteeton, sitä ei ole perusteltu riittävästi tai se perustuu yksinomaan joukkoviestimien levittämiin tietoihin;

(f) valituksessa on käytetty väärin valitusoikeutta; tai

(g) valitus on tehty nimettömänä tai muutoin kuin kirjallisesti.

Pöytäkirjan 4 artiklan mukaan komitea voi tarvittaessa kieltäytyä käsittelemästä valitusta, josta ei ilmene, että valittajalle olisi aiheutunut selvää haittaa, jollei komitea katso valituksen tuovan esiin vakavaa yleisesti merkittävää seikkaa.

Pöytäkirjan 13 artiklan mukaan sopimusvaltio ryhtyy kaikkiin tarvittaviin toimenpiteisiin varmistaakseen, ettei sen lainkäyttövaltaan kuuluvia yksityishenkilöitä kohdella huonosti tai uhkailla sen johdosta, että he ovat tehneet komitealle valituksia tämän pöytäkirjan mukaisesti.

7.2.3. Lapsen oikeuksien komitea

Lapsen oikeuksien yleissopimuksen valinnainen pöytäkirja valitusoikeudesta tuli Suomessa voimaan 12.2.2016.³⁴ Valinnainen pöytäkirja mahdollistaa yksilövalitusten tekemisen lapsen oikeuksien komitealle, jos henkilö tai henkilöryhmä katsoo sopimusvaltion loukanneen heidän yleissopimuksella tai yleissopimukseen tehdyllä lasten myyntiä, lapsiprostituutiota ja lapsipornografiaa koskevalla valinnaisella pöytäkirjalla tai yleissopimukseen tehdyllä lasten osallistumisesta aseellisiin selkkauksiin koskevalla valinnaisella pöytäkirjalla tunnustettuja oikeuksiaan. Lapsen oikeuksien komitealla on myös toimivalta aloittaa omasta aloitteestaan tutkintamenettely epäiltäessä vakavia ja järjestelmällisiä yleissopimuksella turvattujen oikeuksien loukkauksia.

Pöytäkirjan 5 artiklan mukaan:

1. Valituksia voivat tehdä sopimusvaltion lainkäyttöval-

taan kuuluvat yksityishenkilöt tai yksityishenkilöiden ryhmät tai joku muu näiden puolesta, jotka väittävät kyseisen sopimusvaltion loukanneen heidän oikeuksiaan, jotka on tunnustettu jossakin seuraavista asiakirjoista, joiden sopimusvaltiona kyseinen valtio on:

a) yleissopimus;

b) lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen valinnainen pöytäkirja lasten myynnistä, lapsiprostituutiosta ja lapsipornografiasta;

c) lapsen oikeuksien yleissopimuksen valinnainen pöytäkirja lasten osallistumisesta aseellisiin selkkauksiin.

2. Jos valitus tehdään yksityishenkilön tai yksityishenkilöiden ryhmän puolesta, tämän on tapahduttava heidän suostumuksellaan, jollei valittaja voi perustella toimintaansa heidän puolestaan ilman tällaista suostumusta.

Pöytäkirjan 7 artiklan mukaan:

1. Komitea ei ota valitusta tutkittavaksi, jos:

a) valitus on tehty nimettömänä;

b) valitusta ei ole tehty kirjallisesti;

c) valituksessa on käytetty väärin valitusoikeutta tai yleissopimuksen ja/tai sen valinnaisten pöytäkirjojen määräykset eivät sovellu valitukseen;

d) komitea on jo tutkinut saman asian tai sitä on tutkittu tai tutkitaan muussa kansainvälisessä tutkinta- tai ratkaisumenettelyssä;

e) kaikkia käytettävissä olevia kansallisia oikeussuojakeinoja ei ole käytetty. Tätä määräystä ei sovelleta, jos oikeussuojakeinojen käyttäminen on kohtuuttomasti pitkitynyt tai todennäköisesti ei anna tehokasta oikeussuojaa;

f) valitus on ilmeisen perusteeton tai sitä ei ole perusteltu riittävästi;

g) valituksen kohteena olevat seikat ovat tapahtuneet ennen tämän pöytäkirjan voimaantuloa kyseisen sopimusvaltion osalta, elleivät nämä seikat ole jatkuneet kyseisen ajankohdan jälkeen;

h) valitusta ei ole tehty vuoden kuluessa siitä, kun kaikki kansalliset oikeussuojakeinot on käytetty, jollei valittaja pysty osoittamaan, ettei valitusta voitu tehdä kyseisen määräajan puitteissa.

7.2.4. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT) toimii Euroopan neuvoston yhteydessä Strasbourgissa. Tuomioistuin valvoo Euroopan ihmisoikeussopimukseen (EIS) liittyneiden valtioiden sopimusvelvollisuuksien täyttämistä.

Yksilövalituksen EIT:lle voi tehdä yksityishenkilö, kansalaisjärjestö tai ryhmä, joka katsoo EIS:ssa tunnustettuja oikeuksiaan loukatun. Valituksen voi tehdä vain väitetyn loukkauksen uhri itse.

EIT ei käsittele uudelleen kansallisesti ratkaistuja asioita eikä se voi muuttaa tai mitätöidä kansallisia ratkaisuja tai kumota lakeja. EIT ei ole vastuussa tuomioidensa toimeenpanosta.

EIT:n annettua tuomionsa Euroopan neuvoston ministerikomitea valvoo tuomion täytäntöönpanoa ja varmistaa, että mahdolliset rahalliset korvaukset maksetaan.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 34 artiklan mukaan tuomioistuin voi ottaa vastaan valituksia, joissa yksityishenkilö, kansalaisjärjestö tai ryhmä väittää jonkun korkeista sopimuspuolista loukkanneen heidän yleissopimuksessa tai sen pöytäkirjoissa tunnustettuja oikeuksiaan. Korkeat sopimuspuolet eivät saa millään tavoin estää tämän oikeuden tehokasta käyttöä.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 35 artikla:

1. Tuomioistuin voi ottaa asian käsiteltäväkseen vasta kun siinä on turvauduttu kaikkiin kansallisiin oikeus-suojakeinoihin yleisesti tunnustettujen kansainvälisen oikeuden sääntöjen mukaisesti ja kuuden kuukauden kuluessa lopullisen kansallisen päätöksen antopäivästä.

2. Tuomioistuin ei käsittele 34 artiklan nojalla tehtyä yksilövalitusta, joka

a) on nimetön, tai

b) on asiasisällöltään olennaisesti sama kuin tuomioistui-
men jo tutkima asia, tai joka on jo tehty muulle kansain-
väliselle tutkinta- tai sovitteluelimelle eikä sisällä asiaan
vaikuttavaa uutta tietoa.

3. Tuomioistuin ei ota tutkittavaksi 34 artiklan nojalla tehtyä yksilövalitusta, johon se ei katso yleissopimuksen tai sen pöytäkirjojen määräysten soveltuvan tai jonka se katsoo olevan ilmeisen perusteeton tai merkitsevän valit-
tusoikeuden väärinkäyttöä.

4. Tuomioistuin hylkää valituksen, jonka se ei katso täyt-
tävän tutkittavaksi ottamisen edellytyksiä tämän artiklan
perusteella. Se voi menetellä näin missä hyvänsä käsitte-
lyn vaiheessa.

8. Sanastoa

Samanaikaisopetus

Samanaikaisopetuksessa tarkoitetaan yleensä jaettua opettajuutta. Tällöin opetustilanteessa samaan aikaan samassa tilassa opettaa kaksi tai useampi opettaja. Samanaikaisopetusta käytetään usein kouluissa tukimuotona. Opetussuunnitelman perusteissa 2014 samanaikaisopetus on mainittuna tukiovetusta, erityisopetusta ja tehostettua opetusta koskevissa luvuissa. Voidaan siis sanoa, että samanaikaisopetus on osa kolmiportaista tukea. Samanaikaisopetus mahdollistaa tietojen ja taitojen lisäksi oppilastuntemuksen jakamisen, joka parhaimmillaan johtaa opetuksen tehostumiseen ja kurinpidollisten ongelmien ratkeamiseen eriyttämisen avulla. Samanaikaisopetus katsomusaineissa tarkoittaa, että samalla opetusryhmällä on kaksi opettajaa. Monet katsomusaineiden opettajat ovat tehneet samanaikaisopetusta, kun he ovat olleet toistensa tunneilla.

Yhteisopetus

Yhteisopettajuudessa vähintään kaksi opettajaa suunnittelevat, ohjaavat ja arvioivat yhdessä jonkin sovitun kokonaisuuden. Yleensä yhteisopettajuutta toteutetaan kahden opettajan ja kahden opetusryhmän kanssa niin, että kyseessä on saman aineen opetus. Yhteisopetuksessa hyödynnetään opettajien vahvuudet yhdistämällä kaksi ryhmää. Näin opetusmenetelmät ovat monipuolisempia. Opettajat tarjoavat oppilaille myös mallin yhteistyölle. Lisäksi yhteisopetus edistää opettajien ammatillista kasvua. Yhteisopettajuudessa toteutetaan opetussuunnitelman perusteita, eikä yhteisopetuksen tavoitteena ole opetuksen säästöt. Yhteisopetusta ei ole kahden ryhmän yhdistäminen yhdelle opettajalle varsinkaan aineen eri oppimäärissä.

9. Liitteet

Alla on eräiden yhteisopetusta koskevien päätösten lyhennelmiä.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen päätös 11.9.2017

- Asia: Jyväskylän kaupungin menettely uskonnon opetuksen järjestelyssä
- Lähtökohta: Kaupungin sivistyslautakunnan päätöksen mukaan kaupungin 4. luokkien uskonnon ja elämäkatsomustiedon toinen oppitunti annetaan kaikille yhteisenä oppiaineena.
- Päätös: Opetushallituksen arvioon nojaten, etenkin elämäkatsomustiedon opetussuunnitelma ei toteudu. Oppilaalla on oikeus saada opetusta pätevän opettajan johdolla. Kelpoisuussäädökset ovat sitovia. Kelpoisuussäädökset sisältyvät ortodoksisen uskonnon kohdalta sekä yhdessä että erikseen annettavaan opetukseen.

Lounais-Suomen aluehallintoviraston päätös 29.7.2019

- Asia: Uskonnon opetussuunnitelman toteutuminen Puolalan koulussa 2017-2018
- Lähtökohta: Puolalan koulun kaikki 7. luokkalaiset opiskelivat yhteisryhmässä sekä uskontoa että elämäkatsomustietoa. Opetusta antava evankelis-luterilaisen uskonnon opettaja eriytti opetusta omalla materiaalillaan. Oppilaat eivät tunnustaneet eriytystä oman uskonnon oppiaineeksi. Huoltajan näkemystä ei kuultu.
- Päätös: Aluehallintovirasto edellyttää, että eriyttävän aineksen opettajalla on opetettavan aineen kelpoisuus. Yhdenvertaisuuslain säädöksiä näkökulmasta huoltajalla tulee olla tosiasiallinen mahdollisuus ilmoittaa oppilas oman uskonnon opetukseen tai elämäkatsomustiedon opetukseen valitusta ilmoitustavasta riippumatta.

Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston (Sivistystoimen ruotsinkielisen yksikkö) päätös 21.8.2017

- Asia: Hallintokantelu ortodoksisen uskonnon opetuksen järjestämisestä Kirkkonummella
- Lähtökohta: Ruotsinkielinen ortodoksisen uskonnon opetus järjestetään yhteisopetuksena, jota antaa evankelis-luterilainen luokanopettaja. Kirkkonummen opetustoimen mukaan 70% opetuksesta on yhteistä. Opetushallituksen mukaan vain pieni osa on yhteistä oppiainesta. Opetuksessa vältellään uskonnollista sanastoa eikä opetus ole kantelun tekijän mukaan enää oman uskonnon opetusta.
- Päätös: Yhteistä oppiainesta voidaan opettaa vain kun ne ovat kaikille uskonnoille yhteisiä. Merkittävä osa ei ole sitä. Uskonnonvapauden mukaan opetusta ei voi oman aineksen osalta opettaa yhteinen opettaja. Vähemmistöoppilas on lisäksi muita haavoittuvammassa asemassa. Kunnan opetussuunnitelmaan on selkeästi merkittävä yhteiset ja erilliset osuudet (Kirkkonummella eivät erotu).

Edellä olevien seikkojen perusteella EAO toteaa, ettei uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetus Kirkkonummen kunnan ruotsinkielisessä opetustoimessa ole voimassa olevan lainsäädännön ja opetussuunnitelman mukaista.

Loppuviitteet

- 1 USKOT-foorumin julkilausuma lapsen oikeuksien sopimuksen 20-vuotisjuhluvuotena 2009.
- 2 Heiner Bielefeldt, Nazila Ghanea, Michael Wiener: Freedom of religion or belief, s. 206.
- 3 Toledo Guiding Principles on Teaching about Religions and Beliefs in Public Schools – Prepared by the ODIHR Advisory Council of Experts on Freedom of Religion or Belief, OSCE/ODIHR 2007. <https://www.osce.org/files/f/documents/c/c/29154.pdf>
- 4 Laki kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä 23.6.1975/107 v. 1976 (SopS 7/1976)
- 5 Asetus taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen voimaansaattamisesta 16.1.1976/106 (SopS 6/1976)
- 6 Laki lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä 31.5.1991 (SopS 59/1991) ja asetus lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä annetun lain voimaantuloa (SopS 60/1991).
- 7 Asetus syrjinnän vastustamista opetuksen alalla koskevan yleissopimuksen voimaansaattamisesta 17.12.1971/908 (SopS 59/1971).
- 8 Declaration on the Elimination of All Forms of Intolerance and of Discrimination Based on Religion or Belief: <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/ReligionOrBelief.aspx>
- 9 Julistuksesta ei ole virallista suomenkielistä käännöstä.
- 10 Laki ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen ja siihen liittyvien lisäpöytäkirjojen eräiden määräysten hyväksymisestä 4.5.1990/438 (SopS 18/1990)
- 11 Ensimmäisen lisäpöytäkirjan 5 artikla: ”Korkeiden sopimuspuolten kesken tämän lisäpöytäkirjan 1, 2, 3 ja 4 artiklan määräyksiä on pidettävä yleissopimuksen lisäartikloina, ja kaikki yleissopimuksen määräykset ovat voimassa sen mukaisesti”.
- 12 Matti Pellonpää, Monica Gullans, Pasi Pölönen, Antti Tapanila: Euroopan ihmisoikeussopimus. Helsinki 2018, s.1084.
- 13 Ibid.
- 14 Ks. perusopetuslaki 7 luku.
- 15 Ks. perusopetuslaki, lukiolaki ja varhaiskasvatuslaki
- 16 Ks. HE 2014/19 s. 59
- 17 Ks. HE 2014/19 s. 66.
- 18 Perusopetuksen tehtävä -luvun sanatarkennus, Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014.
- 19 NSuos 2018/C 195/01 yhteisten arvojen, osallistavan koulutuksen ja opetuksen eurooppalaisen ulottuvuuden edistämisestä 22.5.2018
- 20 Perusopetuksen tehtävä -luku, Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014.
- 21 Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, Luku 2.2 Perusopetuksen arvoperusta.
- 22 OHJE, OPH-56-2018.
- 23 Länsi-Uudenmaan ateistien kantelu Etelä-Suomen aluehallintovirastoon 2014
- 24 Ks. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/189009_ohje_perusopetuksen_uskonnon_ja_elamankatsomustiedon_seka_esiopetuksen_katso_0.pdf
- 25 Ks. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/189009_ohje_perusopetuksen_uskonnon_ja_elamankatsomustiedon_seka_esiopetuksen_katso_0.pdf
- 26 https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/189010_ohje_uskonnon_ja_elamankatsomustiedon_opetuksen_jarjestamisesta_seka_uskonno.pdf
- 27 Länsi-Uudenmaan ateistien kantelu Etelä-Suomen aluehallintovirastoon 2014.
- 28 Matti Pellonpää, Monica Gullans, Pasi Pölönen, Antti Tapanila: Euroopan ihmisoikeussopimus. Helsinki 2018, s. 207 ss.
- 29 Ibid.
- 30 Ks. <https://www.avi.fi/web/avi/kantelu2>; <https://www.avi.fi/web/avi/opetus-kantelut>
- 31 <https://um.fi/valittaminen-yk-n-eri-komiteoille>
- 32 <https://um.fi/valittaminen-euroopan-ihmisoikeustuomioistuimeen>
- 33 Laki taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta (SopS 16/2014) ja valtioneuvoston asetus taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan voimaansaattamisesta ja pöytäkirjan lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta annetun lain voimaantuloa (SopS 17/2014).
- 34 Valtioneuvoston asetus lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen valitusmenettelyä koskevan valinnaisen pöytäkirjan voimaansaattamisesta ja pöytäkirjan lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta annetun lain voimaantuloa 5/2016

vuotta år years

Opas sisältää kattavan esityksen asiaa sääntelevistä kansainvälisistä sopimuksista ja kansallisesta lainsäädännöstä. Oikeussuojakeinojen osalta on noudatettu samaa jakoa: kansalliset oikeussuojakeinot ja kansainväliset valvontaelimet. Oppaassa käydään seikkaperäisesti läpi uskontojen yhteisopetus -kokeilut yhdenvertaisuuden näkökulmasta ja yhdenvertaisuus uskonnonopetuksessa vähemmistönäkökulmasta. Opas on tärkeä lapsen oikeuksien, vanhempien vapauksien, uskonnollisten yhteisöjen intressien ja valtion velvollisuuksien kannalta. Opas on tarkoitettu oppilaiden vanhempia, opetushenkilöstöä ja muita viranhaltijoita varten.

”Oikeus uskonnon- tai vakaumuksenvapauteen on yleismaailmallinen oikeus ja siihen liittyy velvollisuus suojella toisten oikeuksia, mukaan lukien kaikkien ihmisten ihmisarvon kunnioittaminen.”

Atik Ali

Varatuomari, USKOT-foorumin ihmisoikeusjaoston puheenjohtaja, Ihmisoikeuskeskuksen ihmisoikeusvaltuuskunnan jäsen, Kansainvälisten ihmisoikeusasiain neuvottelukunnan jäsen.

Sirpa Okulov

TM, Huk, Peruskoulun luokanopettaja, kasvatustieteiden koordinaattori, Suomen ortodoksinen kirkko. USKOT-foorumin uskonnonopetusjaoston jäsen ja Suomen Ekumeenisen Neuvoston kasvatustieteiden jaoston varapuheenjohtaja. Oppikirjantekijä.

Suaad Onniselkä

FM, virka-apulaisrehtori ja USKOT-foorumin uskonnonopetusjaoston jäsen. Ollut mukana islamin uskonnon opetussuunnitelmien laatimisessa perusopetuksen ja lukion osalta sekä koordinoanut islamin uskonnon perusopetuksen oppikirjasarjan.